

ВЕРСКИ ЖИВОТ
У СТРАНИМ АРМИЈАМА

СЛУЖЕЊЕ БОГУ И ОТАЏБИНИ

У безмало свим страним армијама стварање услова да њихови припадници остварују верска права и слободе се подразумева, а верска служба у војсци представља стандард. На хиљаде војних свештеника разних вероисповести постоји у свету. Устави демократских земаља по правилу имају одредбе којима се регулише одвојеност цркве од државе али и оне којима се гарантује слобода савести и вероисповести. Одвојеност цркве од државе не представља непремостиву препреку да се у војним јединицама организује и обезбеђује душебрижништво. Такође, ни мултиконфесионални ни мултинационални састав војске није непремостива препрека.

Циљ постојања свештеничке службе по правилу се одређује као допринос духовном и моралном васпитању припадника војске, уз задовољавање њихових верских потреба, ради јачања борбеног морала и психолошке стабилности личности.

Преко војничке службе и позива може се узнети до светости или срозати до злочина, а војни свештеници у том смислу могу да буду или васпитачи за светост или умиривачи савести. Могу да подстичу и држе будним савест војника, тог најсигурнијег стражара да се не чини зло и најдубљи извор да се поступа добро и одговорно – савесно. ■

СЛУЖЕЊЕ БОГУ И ОТАЏБИНИ

НАЈУЗВИШЕ- НИЈИ ПОЗИВ

Служење Богу и службе Отаџбини вероватно су два најузвишенија позива међу људима, које војни свештеник у свом послу обједињује – он истовремено служи и Богу и Отаџбини

Ерига за верски живот у војсци захтева посебну пажњу и регулативу, јер је то специфична средина, са несвакидашњим начином живота и деловања и са многим особеностима. Али, припадност оружаним снагама, полицијским и другим сличним службама „не смеје бити разлогом било које препреке у вршењу вјерске слободе и у испуњавању богослужних дјелатности...“, како се наводи у уговору италијанске владе са Ватиканом о душебрижнштву у војсци.

Чему овај опширан преглед начина регулисања верског живота у неким војскама земаља Европе и света и то у овом тренутку? Прво, да се војној и широкој јавности представи колико се велика пажња поклања тим питањима у страним армијама и до које мере је верски живот у већини од њих развијен, а друго, овај чланак требало би да предупреди многа питања која се сада постављају, будући да након усвајања *Закона о Војсци* нама предстоји воспостављање (поновно успостављање нечега што је у нашој војсци већ постојало) верске службе и регулисање осталих верских питања. На пример, како ће се у нашој војсци регулисати верски живот кад има више вероисповести? Данас у свету скоро да нема једноконфесионалне војске и све су ту потешкоћу превазишле. Како ће се обезбедити посебна исхрана? Где и како се обављају богослужења? Како се усклађују задаци и мисије команди и јединица и задовољавање верских потреба њихових припадника? Да ли је за једног или неколико припадника неке вероисповести у војсци потребно запослити посебног војног свештеника и обезбедити храм у војном објекту? Могуће одговоре на ова питања нуде управо примери решавања сличних недоумица у другим армијама. У нашем предлогу и решењима верских питања у војсци засигурно неће и не може бити онога што већ није у некој од других армија виђено, што већ, на неки начин, не представља стандард. Наше решење верског живота у војсци мора да избегне две крајности: некритичко прихватање свега туђег као увек бољег или одбацивање свега туђег као страног и лошег. Оно не може бити пука копија решења које је изнашла нека друга војска, као ни пресликано решење из наше прошлости, већ ће то пре свега бити оригинални модел у складу са реалним условима.

Верске слободе у војсци су с једне стране својеврсни показатељ цивилизацијског и демократског нивоа друштва, а с друге сведочанство о бризи цркве и верских заједница за своје вернике. Душебрижнштво у војсци је општепризнато и проверено начело које се спроводи у међународној заједници. Верници у војсци, без обзира

на то да ли су стално или на одређено време у војној служби, заслужују посебну бригу цркве и верских заједница, а нарочито у току рата и за време опште мобилизације.

Настојаћемо да верски живот у војскама једног броја карактеристичних земаља представимо у: уставној, законској и другој нормативној регулативи, која се односи на душебрижнштво у војсци; однос према припадницима мањинских вероисповести у војсци, на пример, уколико је земља традиционално православна, какав је у војсци однос према другим религијама – конфесијама (јудаизму, исламу, римокатолицизму, протестантизму итд.), односно, уколико је земља традиционално римокатоличка, протестантска, исламска и др., какав је однос према другим религијама – конфесијама (на пример православној). Веома је битно и какав је у војсци однос према верским сектама, а битни су и положај и улога свештеника и проповедника, односно учитеља (рабини, хоце и др.), да ли их у војсци има, којих религија (конфесија), на којим нивоима командовања постоје, којих су верских и војничких чинова, да ли су уграђени у формацију или не, којег су нивоа образовања (ССС или ВСС)... Питања богослужења – време одржавања, да ли се обављају у војним објектима и како су решена богослужбена места, уколико се богослужења искључиво обављају изван војних објеката, како је регулисано присуство припадника војске, како се прослављају верски празници, те питања исхране, посна исхрана – да ли је и како регулисана за вернике који за то изразе жељу, такође су веома важна.

Својеврсна потврда развијености и придавања значаја духовности у војсци је што се сваке године одржавају међународне конференције војних свештеника (Талин 2003, Атина 2004, Љубљана 2005...), а што је мало познато јер ми на њима не учествујемо. Примера ради, на Петнаестој међународној конференцији војних свештеника у Атини било је око 90 учесника из различитих хришћанских конфесија и других религија (Јевреји, муслимани и будисти) из 36 земаља (чланица НАТОа, Партнерства за мир и других – Аустралије, Босне и Херцеговине, Хрватске, Кореје, Русије, Јужне Африке, Украјине). Тема конференције била је „Духовност у мултинационалној војној средини“.

Организованост и пуноћа духовног живота у војсци много доприноси сузбијању разних негативних појава као што су наркоманија, алкохолизам, самоубиства. Посебно актуелна питања су учешће војних свештеника у мировним мисијама или супротстављању тероризму. ■

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

ВОЈСКЕ ЗЕМАЉА СА ВЕЋИНСКИМ ПРАВОСЛАВНИМ СТАНОВНИШТВОМ

МНОГОВЕКОВНА ИСТОРИЈА ЗАЈЕДНИШТВА

У војскама земаља са већинским православним становништвом постоје велике разлике у регулисању верског живота, и то почев од Грчке, која баштини изузетну и јединствену традицију у православном свету, преко Румуније и њених оружаних снага у којима је од 1990. године направљен велики искорак на ову тему, до Бугарске, Македоније и на неки начин Србије, где је духовни живот у војсци далеко испод актуелних стандарда.

Верска питања у бугарској армији одређена су Законом о одбрани и оружаним снагама у Републици Бугарској, којим је регулисано да војна лица нису обавезна да се изјашњавају о својим политичким, религиозним или идеолошким убеђењима, те да могу исповедати верска убеђења и изводити верске обреде ван војних јединица и објеката. Током војне службе не могу одбијати службене обавезе због религиозних мотива, нити спроводити религиозну или атеистичку пропаганду. Такође, немају право да формирају религиозна друштва, организације, групе у војним јединицама – објектима. Тиме је, пре свега, онемогућено деловање верских секти у бугарској армији.

Последњих година у Бугарској је уведена пракса, која није нормативно регулисана, да је у део програма прославе Дана бугарске армије (6. мај – Ђурђевдан) уврштен и верски обред – освећење војних застава. Обред освећења, у цркви Александра Невског у Софији, обављају епископи или патријарх Бугарске православне цркве, уз присуству највишег државног и војног руководства и почасне јединице бугарске армије. На дан такозваних „мушких задушница“, 6. новембра, служи се помен погинулима за Бугарску, а на Војној костурници на гробљу у Софији парастос.

У Републици Македонији, према Уставу, црква је одвојена од државе и осим теоријских јавних расправа у вези са регулисањем верских питања у војсци, нема конкретнијих подухвата. У оквиру армије Републике Македоније није заступљена Македонска православна црква. Очекује се да допуне и измене постојећег Устава отворе могућност да вера у војсци нађе своје место.

■ РЕПУБЛИКА СРПСКА

У Војсци Републике Српске од 27. новембра 1997. ступило је на снагу Правило службе ВРС, којим су била регулисана верска питања. Дата је могућност да се у војним објектима подигну цркве, а

где их нема да се обавезно уреди просторија за обављање богослужења и заједничких молитава.

Прописан је редослед поступака подизања и спуштања заставе, којима се налаже да се сваког дана у војним објектима (касарна, аеродром, логор, караула) обављају јутарња и вечерња молитва. Јутарња молитва обављала се пре подизања, а вечерња пре спуштања заставе. Дежурни официр у војном објекту командовао је „Капу скини“ и „На мјесту вољно“, после чега су војници премештали капе у леву руку. У касарнама где је постојало озвучење преко звучног сигнала емитовала су се звона или црквена музика пред молитву, затим је војник православне вероисповести излазио испред строја јединице и читао молитву „Оче наш“ на српском језику. Истовремено, војници друге вероисповести молили су се у себи.

Војници су заклетву полагали пред јеванђељем и крстом, а свечани чин полагања заклетве обављао се пред свештеником или епископом епархије на чијој се територији налазила касарна. Чину полагања заклетве претходило је молитвени обред, а текст саме заклетве завршавао се речима: „Тако ми Бог помогао“.

За крсну славу Војске одређен је Видовдан – 28. јун. Обавеза свих команди, јединица и установа војске је да тога дана организују свечаност која обухвата помен погинулим српским ратницима, свечану смотру, сечење славског колача и пригодни програм. За време крсне славе војници организовано посећују цркве, односно учествују у богослужењима, или се богослужење обавља у војним објектима.

Поред крсне славе, регулисано је да се прославља и Божић 6, 7. и 8. јануара, православна нова година 14. и 15. јануара, Богојављење 19. јануара, Свети Сава 27. јануара, Први српски устанак 14. фебруара, Велики Петак, Васкрс и Духови. Професионални војници могу да празнују три дана у време својих крсних слава, док се војницима и питомцима одобрава излазак у град на први дан крсне славе.

Правилном службе уведен је и пост за све војнике, тако да припадници православне вероисповести посте по три дана прве недеље Божићног и Васкршњег поста како би се причестили, а осим тога посни дани су и Бадњи дан, Велики четвртак, Велики петак и Велика субота Васкршњег поста. Војници се исповедају и причешћују у црквама или војним објектима, у просторијама одређеним за верске обреде.

У кабинетима начелника ђенералштаба, начелника сектора и управа и команданата оперативних јединица до нивоа бригада предвиђено је да се на највиднијем месту поставе заставица и грб Републике Српске, знак припадности Војсци и икона Светог кнеза Лазара, крсне славе Војске и кандило.

■ ГРЧКА

У Грчкој, која има око 97 посто православног становништва, верски живот у војсци остварује се од 1822. године. Пракса и искуства грчке војске за нас су посебно занимљива јер се ради о већински православној земљи са веома дугом традицијом у том смислу. Основу правног и законског регулисања верских питања у грчкој војсци дају Закон о верској служби у оружаним снагама из 1973.

године и Правилник о надлежности ГШ НО, који садржи посебно поглавље о надлежностима Канцеларије за верска питања.

Своја искуства од 1992. године грчка армија преносила је Русији, Румунији (у мају 2000. године са 57 свештеника одржан је једномесечни курс), Пољској, Чешкој, Србији и другима.

У Оружаним снагама Грчке постоји посебна свештеничка служба, која је уграђена у формације јединица и установа. На нивоу Здруженог генералштаба ОС Грчке налази се Дирекција за верска питања, на чијем челу је епископ или најстарији свештеник (чин му зависи од тока службе). У генералштабовима видова КоВ, РВ и РМ предвиђене су канцеларије за верска питања са неколико лица.

На нивоу корпуса, дивизије, бригаде, видовске болнице (у Атини три и једна у Солуну) и у видовским академијама такође постоје канцеларије за верска питања, у којима се налази један свештеник а може се одредити и неко помоћно лице.

Свештеници за службу бирају се по конкурс. Сви морају одслужити војни рок и не могу бити старији од 40 година приликом пријема у војну службу. На основу досадашњег искуства ради се на томе да се та граница помери на 35 година. Војни свештеници имају војне чинове и ако су завршили теолошки факултет добијају почетни чин капетана или поручника. Даље напредовање у чину одвија се као и за остале официре у Оружаним снагама. Плату примају у рангу чина као и остали официри. У Оружаним снагама Грчке има 46 формацијских места за војне свештенике, а размишља се о повећању тог броја за четири до пет нових места. Значајно је истаћи да према Закону о војсци у Грчкој сви свештеници и монаси служе војни рок.

Они, такође, сви морају да буду Грци по рођењу, са завршеним теолошким факултетом, или трећом годином студија, у земљи или иностранству, који признаје црква у Грчкој, зато што у војску долази 65 посто факултетски образованих људи. Остали услови за пријем војних свештеника су: да нису осуђивани за туче, крађу, корупцију, да нису црквено кажњавани, да су физички способни. За пријем се одређује посебна комисија, која најпре проверава потребну документацију, а затим прави две листе кандидата, једну оних

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

који су завршили факултет а другу студената. Приоритет имају они који су пре рукоположени, а затим успех на факултету. Војни свештеници могу да буду монаси (сада је око трећине) или ожењени мирски свештеници (сада је око две трећине). Предвиђено је да носе мантије, а на задацима и мисијама облаче униформу. Војна правила забрањују свештеницима мешање у војна питања.

Војни свештеник има посебну канцеларију и потчињен је команданту. Сваке године израђује се посебан извештај о раду војне свештеничке службе. Дирекција и сви нивои канцеларија праве месечне планове богослужења, односно чинодејствовања, до половине текућег месеца за наредни, који морају да буду усклађени са програмом обуке. Планове који садрже јединицу, време и активност (нпр. богослужење, освештавање, исповест и друго) одобрава претпостављена канцеларија – дирекција и заменик команданта јединице. Садржај плана доставља се и саобраћајној служби ради правовременог обезбеђивања превоза свештеника на одређено место и у одређену јединицу. План мора бити усаглашен са активностима јединице.

Отворене цркве

Богослужење се организује у јединицама, јер у војним објектима постоје храмови за те потребе. Тренутно постоји око 500 храмова и капела. У великом градовима у војним објектима постоје храмови које користе и верници изван војске, на пример у Солуну, где их је шест. Занимљива је пракса такозваних отворених цркава у касарнама, где је само олтар израђен и покривен, са тенденцијом да се, када се стекну услови, покрије и изгради цели храм. Војни свештеници обављају богослужења и друге обреде искључиво у војсци, а само изузетно и то по одобрењу команде могу да чинодејствују изван војске, најчешће уколико у тој средини нема свештеника.

За време верских празника активности јединица су минималне. Посебно се празнује Ваведење Пресвете Богородице, а по правилу на богослужењу су највиши званичници, министар одбране, начелник Генералштаба и други. У Војној академији празнују се Свети Георгије, Света Варвара у артиљеријској академији, Свети Никола у морнари-

ци, у авијацији Свети архангели Михаило и Гаврило. Постоји одређен правилник о исхрани који одређује када припадници војске треба да посте. Пост је добровољан и посна храна се обезбеђује, онима који се пријаве, сваке среде и петка (безмесан дан), као и у дане једнодневних и вишедневних постова: Велики Часни пост, Божићни, Госпојински и Петровски пост. Без уља, на води, храна се обезбеђује на Крстовдан уочи Богојављења, Чисти понедељак, Дан уочи Успења Пресвете Богородице, на Воздвижење Часног крста, Бадњи дан, Усковање главе светог Јована Претече и Велики петак. Из Канцеларије за верска питања у Генералштабу обично се уочи почетка вишедневних постова у јединице шаље посланица у којој се подсећа на пост и правила поста. У војсци се не организује веронаука.

У духовном смислу војни свештеници су потчињени Светом архијерејском синоду Грчке православне цркве, а на челу војне свештеничке службе је начелник (директор) Дирекције за верска питања у ОС Грчке, пуковник протојереј Георгиос Апостолакидис, који је подбранац са више деценија скакаћа и више стотина скокова. Дирекција има два одсека, један који се бави моралом и верским питањима и на његовом челу је виши официр и други који се бави популом војним свештеницима. Тренутно је у Дирекцији капетан архимандрит Алексиос Истратоглоу, како пуковник Георгиос каже његова „десна рука“. До 1975. године на челу војне свештеничке службе био је војни епископ, а из разлога специфичних за грчку средину од те праксе се одустало.

Начелник Дирекције је саветник министра одбране о верским питањима, руководи и координира рад канцеларија на нивоу видова, надгледа да ли свештеничка служба делатност обавља према црквеним канонима, брине о издавању потребних приручника, те о објављивању написа у војним новинама, предлаже свештенике за пријем у службу, брине о резервним војним свештеницима.

Верска уверења муслимана, којих годишње на одслужење војног рока дође 25 до 30, поштују се и уважавају. Заклетву полажу над Кураном. Приликом већих верских празника одобрава им се одлазак кући да славе у кругу своје породице. У формацији не постоји место војних свештеника за неправославне вероисповести. У грчкој војсци немају проблема са верским сектама. Војни свештеник се ангажује у мисијама где му је задатак, као и у миру да оснује цркву или параклис и брине о духовним потребама. За такве прилике свештеник има посебан кофер у коме се налази прибор и опрема потребна за богослужење и чинодејствовање. Сва наведена искуства о организовању духовног живота у војсци Грчке, која је чланица НАТОа више деценија, за нас су посебно занимљива и значајна.

— РУМУНИЈА

Постоје подаци да институционализација религије у армији Румуније датира још од 1850. године и функционише непрекидно све до 1948, а затим се поново успоставља 1990. године. Од 1. јануара 1994, у оквиру Мини-

старства народне одбране формирано је Одељење за религијску службу, које се касније развило.

Верска питања у Румунској армији регулисана су следећим нормативним актима: Протоколом између Румунске православне патријаршије и Министарства народне одбране од 11. октобра 1995; Наредбама министра националне одбране из 1996. године. Парламент Румуније је, крајем 2000. године, усвојио Закон о оснивању и организовању војног свештенства у оквиру Министарства националне одбране, Министарства унутрашњих послова, Румунске обавештајне службе, Спољне обавештајне службе, Телохранитељске службе, Службе за посебне телекомуникације и у оквиру Министарства правосуђа – Опште управе затвора. Осим тога, постоји Правилник за организовање и деловање Одсека за верску помоћ.

Румунска армија уважава све религије јер Устав Румуније као основно грађанско право, предвиђа право на религијска уверења која имају и војна лица. То право се остварује све док не угрожава законе државе и војне прописе. Војницима на одслужењу војног рока који нису православне вероисповести, у складу са могућностима, омогућава се да празничним данима (субота, недеља и друго) посећују цркве, синагоге или џамије које се налазе у местима службовања. Војна лица могу да у слободним данима посећују и присуствују религијским службама.

Румунска влада је уредбом бр. 106/2000. регулисала установљење и организовање војног свештенства. Будући да је у Румунији 86 посто становника православне вероисповести, у војсци је институционализована православна вера, а осталим вероисповестима омогућено је да празнују своје празнике и посећују своје верске објекте.

На нивоу Здруженог генералштаба функционише одељење за религијске службе, које је под руководством православног свештеника који координира целокупну религијску службу у армији, бригадног генерала Ионела Барбарасе.

Сада у војсци Румуније војни свештеници имају следеће чинове: један бригадни генерал, десет пуковника, а остало су мајори. У одељењу религијске службе, осим православних свештеника ангажовани су један римокатолички, један протестантски свештеник и два официра.

У оквиру Министарства националне одбране, Министарства унутрашњих послова и Министарства правосуђа оснива се и делује према посебном правилнику по један одсек за верску помоћ. Шеф Одсека за верску помоћ има почасни ранг административног викара, а именује га ресорни министар на предлог Румунске православне цркве. Пре тога се консултује и саветује са представницима и других вероисповести, заступљених у оружаним снагама.

Шеф Одсека за верску помоћ усклађује делатност свештеника, постојара или проповедника других вероисповести, сталних и запослених на основу грађанског договора за обављање услуга, а на војном плану сарађује према посебном правилнику са саветником, који је активни официр.

У Румунској армији има 54 православна свештеника, један римокатолички и један протестантски проповедник. Завршили су факултете теологије и специјалне војне курсеве, који су организовани у Академији за високе војне студије у Букурешту.

Свештеници су потчињени команданту јединице, а у погледу верске слу-

жбе и хијерархије локалном епископу. Укључени су у све војне институције, јединице, школе итд. Процес избора и пријема свештеника се и даље наставља, све док се не попуне јединице и институције Румунске армије са потребним бројем.

У МИРУ И РАТУ

Војно свештенство обавља своју делатност како би удовољило духовно-верске захтеве припадника оружаних снага, доприноси неговану војничких врлина, обликовању грађанске одговорности и родољубивих осећања у редовима припадника оружаних снага.

У миру, богослужења се обављају у храмовима у војним објектима или у посебно одређеним месним храмовима, а на теренима за обуку у посебно уређеним просторима. Током мисија, опсадног или ванредног стања, верска богослужења обављају се под облицима и на местима прилагођеним таквим ситуацијама. Јединице у складу са могућностима обезбеђују средства потребна за изградњу или уређење простора намењених одвијању богослужења и верских обреда. Импресиван је податак да је у Румунској армији, у војним објектима, из фондова и донацијама припадника армије, те спонзорством, до 2001. године изграђено 10 цркава и 25 мањих и већих православних капела. Тренутно се изводе радови на још 19 капела и цркава. Где нема капела и црква богослужења се обављају у трпезаријама, војничким клубовима и под отвореним небом.

Законом је регулисано да војни свештеници, као служитељи једне цркве или законски признате вероисповести, имају право да обављају богослужења и да преноси наслеђено учење својим верницима. Духовне и верске делатности одвијају се у складу са канонима цркве, по програму који утврђује војни свештеник уз одобрење команданта јединице. Учешће припадника оружаних снага у тим делатностима је слободно. Делатност морално-верског васпитања војних свештеника одвија се у јединицама и гарнизонима у складу са доктрином и праксом дотичне вероисповести, за војне обвезнике, обвезнике са скраћеним роком служења, војна лица запослена по уговору, војни кадар, цивилна запослена лица, те за њихове породице, које живе у опсегу дотичне војне јединице.

Војни свештеници се примају путем конкурса из редова рукоположеног особља. Услов је да су искључиво румунски држављани,

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

да су дипломирали из Пастирског богословља, да имају најмање две године црквене службе и препоруку од законски организоване вероисповести.

Примљени кандидати похађају специфичне припремне курсеве, које организује Министарство националне одбране, Министарство унутрашњих послова, Румунске обавештајне службе, Спољне обавештајне службе, Телохранитељске службе, Службе за посебне телекомуникације и Министарство правосуђа – Општа управа затвора, у сарадњи са вероисповестима које су препоручиле свештенике за војну средину. Војни свештеници на богослужењима носе одежду вероисповести којој припадају, а у осталим приликама – одговарајућу војну свештеничку униформу.

Забрањен прозелитизам

Прозелитизам је у војсци забрањен, односно забрањено је привлачење припадника оружаних снага у одређену веру, било којом злоупотребом, осим уколико то припадник војске слободно прихвата. Према томе, вероисповедна припадност припадника војних снага јесте она коју сами пријаве.

Хришћански празници се поштују у армији али програм обуке се прекида само оним данима које је одредила Влада Румуније – божићни и ускршњи празници. Религиозне службе су предвиђене као обавезне приликом полагања заклетве војника, почетка и завршетка редовног циклуса обуке, почетак и завршетак школске године и друго. Присуство старешина и војника на верским обредима није обавезно, осим на организованим церемонијама, када је то програмом предвиђено. Планом за борбену припрему прецизира се учешће припадника оружаних снага у активностима верског, моралног или грађанског васпитања, на верским службама поводом националних празника, полагања заклетве, Дана хероја, дана разних категорија оружаних снага, родова оружја, дана јединица, недељом и празником, те у васпитно-родољубивом програму спојеном с њима.

Законом о оснивању и организовању војнога свештенства предвиђено је да се за подмирење верских потреба, осим војних, могу ангажовати и парохијски свештеници на основу грађанских до-

говора за обављање услуга, а на препоруку надлежног епископа или локалног шеф дотичне вероисповести. Њих бирају и уводе у дужност одсеци за верску помоћ. И они морају да испуњавају захтеве и дужности који важе за војне свештенике, а новчане принадежности им се одређују саобразно обиму делатности коју месечно обављају.

Војни свештеници су у војноадминистративном смислу потчињени старешинама војних структура у којима су запослени, а у духовно-канонском црквеној јерархији која их је препоручила.

Дужности

Војни свештеници су изједначени са официрским телом. Њихове дужности су следеће: служе Свету литургију, остала богослужења и верске обреде, служе Свете тајне, обезбеђујући исповест и причешће војног и цивилног особља, они преносе припадницима оружаних снага који су исте вероисповести верско учење, обављају делатност морално-верског, етичког и грађанског васпитања припадника војске; сарађују непосредно

са осталим васпитним чиниоцима у јединицама, командантурама и гарнизонима, за организовање верских обреда поводом извесних значајних догађаја из историје и духовности румунског народа; на захтев, пружају верску помоћ свим припадницима оружаних снага, укључујући оне што су у болницама, затворима или у притвору по јединицама; учествују у специфичним пасторалним средствима у духовном образовању, у предупредивању и сузбијању антидруштвених испољавања; напредо са командантима или шефовима брину о психичко-моралном и дисциплинском стању припадника оружаних снага; уз одобрење команданата, учествују у програмима пасторације које организује дотична вероисповест, под условом да тиме не ремете верску делатност у војним структурама у којима одвијају своју делатност; на исти начин учествују у програмима за војну припрему које организују структуре у којима су запослени.

Војним свештеницима није дозвољена женидба са особом без држављанства или с особом која нема само румунско држављанство. Забрањено им је учествовање на митинзима, демонстрацијама или скуповима политичког или синдикалног карактера. У иностранство могу путовати под одређеним условима. Политичке ставове могу да изражавају само изван места службе, али не у име припадника оружаних снага поверених у пасторацију. Стални војни свештеници не могу служити као парохијски све до истека делатности у оквиру војног свештенства.

За херојство, храброст и оданост у вршењу појединих задатака, те за посебне заслуге у извршењу дужности које им пропадају, војним свештеницима могу се доделити одликовања и почести. Према томе, за примерно испуњење службених дужности војни свештеници могу се награђивати, а за кршење дисциплине, неизвршење дужности или за кршење норми заједничкога друштвеног живота могу бити кажњени.

Војни свештеници могу остати у служби као и остала војна лица, а својство војног свештеника престаје у једном од следећих случајева: када стекне услове за пензију; уколико буде проглашен инвалидом; уколико се након реорганизовања неких јединица и умањења функција прогласи вишком; на захтев, због оправданих разлога; оставком; када је правоснажном коначном судском пре-

судом осуђен на казну затвора са обавезом извршења и другим случајевима.

Присуство верским обредима није обавезно, као ни пост. Ако се захтева посна храна излази се у сусрет подносиоцима захтева. Посна храна се обезбеђује уколико одређени број војника за то изрази жељу. Часови религијског образовања су у оквиру редовног школског програма у војним школама и академијама.

■ РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА

Уставом Руске Федерације гарантују се права и слободе грађана у вези са слободом савести и вероисповести, у складу са међународним правним стандардима. Слобода и права човека и грађанина могу се ограничити савезним законом само ако је то неопходно ради заштите основа уставног поретка, морала, здравља, права и законских интереса других лица, обезбеђења одбране и безбедности земље. У случају да то противуречи њиховим убеђењима или вероисповести, грађанима РФ Уставом се даје право да војну службу замене алтернативном цивилном службом. Законом о слободи савести и верским заједницама, из 1997. године, предвиђено је да војне команде, уважавајући ограничења војних правила, не спречавају учешће припадника војске на богослужењима и другим верским обредима и церемонијама.

Законом о статусу припадника војске, из 1998. године, регулисано је да припадници војске у слободно време имају право да учествују на богослужењима и религијским церемонијама, али да немају право да избегавају обавезе војне службе на основу религијских опредељења, те да користе свој службени положај ради пропагирања атеистичких или религијских идеја. Тим законом се истиче да држава није обавезна да удовољава потребама припадника војске везаним за њихова религијска убеђења и за спровођење религијских обреда.

Обнова руске духовности

Министарство одбране РФ у више наредби обавезује органе и референте задужене за васпитни рад да у интересу васпитања људства обнове руске духовности и традиције самопрегорног служења отаџбини и изградњи угледа војске, сарађују са религијским организацијама.

У извештају који је почетком 1993. године поднет министру одбране Руске Федерације оцењено је да се повећао утицај религиозног фактора на морално-психолошко стање личног састава и садржај васпитног рада у Оружаним снагама Руске Федерације. Такође, у периоду од 1991. до 1993. године, примећено је интересовање за религијску ситуацију у армији, снаге заинтересоване за појачање утицаја иностраних протестантских цркава на особље Оружаних снага Русије.

На основу анкетираних 2.000 лица, подаци о религиозности припадника војске РФ, из 1993. године, били су следећи: активни верници – 5 посто; наклоњени вери – 22 посто; они који се колебају између вере и атеизма – 35–40 посто; атеисти, али они који се не изјашњавају против религије – 24 посто и атеисти – 5 посто. Према вероисповести структура је следећа: а) хришћана 85 посто б) муслимана – 10 посто в) друге вероисповести – 5 посто. Од 85 посто хришћана православних је 70 посто, римокатолика и протестаната 10 посто и ванконфесионалних – 20 посто.

У истом извештају закључено је да је потребно свестрано водити рачуна о утицају религиозног фактора на морално-психолошко стање особља; развијати међусобне односе са верским заједницама ради усавршавања васпитног рада са припадницима војске; у интересу обезбеђења позива изучити број и припадност вери војних обвезника који се 1993. године нису одазвали извршењу војничког дуга због религијских мотива; припремити оријентацију и препоруке за војску о међусобном деловању органа војне управе са верским заједницама.

Министар одбране РФ наложио је да се убрзају рокови потписивања заједничке изјаве и да се командири обавезу на чвршћу међусобну сарадњу са свештеним лицима о питањима разоткривања и отпора организацијама које су усмерене на распад армије.

Патријарх московски и целе Русије Алексиј II и министар одбране Руске Федерације П. С. Грачов, опуномоћени представници Руске православне цркве и руских оружаних снага, изражавајући спремност на сарадњу у име интереса отаџбине и народа Русије, у марту 1994. године, потписали су заједничку Изјаву о сарадњи цркве и руске армије.

Споразум о сарадњи цркве и војске

У Изјави се наводи да црква и руска армија имају многовековну историју успешне заједничке службе и да ће обновљање те традиције послужити учвршћењу духовно-моралних начела у животу руске војске, побољшаће могућности реализације права верника припадника војске, помоћи у решавању многих животних проблема Оружаних снага Русије и Руске православне цркве.

Имајући у виду те циљеве, у Изјави се изражава спремност за предузимање следећих практичних корака: образовати заједнички Координациони комитет за међусобну сарадњу Оружаних снага Руске Федерације и Руске православне цркве; наложити Координационом комитету да разради перспективан програм узајамне повезаности цркве и армије у научној, културној и духовно-моралној области и изучавању религијске ситуације у оружаним снагама, ради припреме одговарајућих предлога њиховом руководству; организовати узајамну повезаност у делу обновљања руске духовности и традиција верног служења отаџбини; свим силама развијати сарадњу, укључујући добротворне области, у интересу социјалне заштите припадника војске и чланова њихових породица, ветерана рата, рада и Оружаних снага Руске Федерације, грађана Русије, који су рањени приликом обављања војничке дужности, породица погинулих припадника војске, достојно одржавати гробове палих заштитника отаџбине; предложити командама војних јединица и одговарајућим црквеним структурама да учествују у организацији пастирских посета свештеника православним верницима, припадницима војске и члановима њихових породица, ради спровођења духовно-моралних и просветитељских разговора. Такође, препоручити војним командама да омогућавају присуство припадника војске и чланова њихових породица богослужењима и обављању верских обреда у слободно време, на добровољној основи; према жељи команди и особља, допринети обезбеђењу војних јединица духовном литературом, периодичним издањима и другим материјалима духовно-просветитељског карактера.

На основу наведене Изјаве потписан је Споразум о сарадњи између Министарства одбране Руске Федерације и Руске православне цркве, који су потписали патријарх московски и целе Русије Алексиј II и министар одбране Руске Федерације И. Родонов, 4. априла 1997. У Споразуму се истиче да односи Оружаних снага и Руске православне цркве настављају да се развијају путем ширења и учвршћења сарадње у областима патриотског и моралног васпи-

тања припадника ОС, задовољавања духовних потреба, просвећења и социјалне заштите припадника војске и чланова њихових породица, обнављања порушених и изградње нових православних храмова и капела. Односи се граде на принципима сагласности са законима Руске Федерације, сагледавања права припадника војске на слободу савести, приоритета интереса борбене готовости Оружаних снага, уважавања традиција Руске православне цркве.

Међусобна сарадња војске и Руске православне цркве постаје важна карика у процесу обнове славних традиција руске армије и флоте, показала је значајан утицај на морално-психолошко стање особља и духовно-моралну климу у војничким колективима.

Истичући достигнуте позитивне резултате међусобне сарадње, патријарх московски и целе Русије и министар одбране Руске Федерације, закључили су Споразум о сарадњи који предвиђа развој односа према следећим смерницама.

Способност на подвиг за срећу Русије

У патриотском васпитању припадника војске развијати међусобну сарадњу за обнову православних традиција руске армије и флоте, подржати војнике у моралној мотивацији за војну службу, способност на подвиг за срећу Русије, пружати помоћ у командовању војних јединицама (бродова), формирању морално-психолошке непоколебљивости припадника војске у борбеним условима и посебним ситуацијама, позвати свештенике Руске православне цркве да учествују у војним ритуалима и свечаностима посвећеним незаборавним датумима у историји земље и Оружаних снага, развијати сарадњу међу војним комесаријатима и епархијама Руске православне цркве у поступку васпитања предвојничке омладине одговарајућим односом према војној служби.

У моралном васпитању и духовном просвећивању припадника војске користити духовно-морални потенцијал Руске православне цркве, користити утицај свештеника у процесу оздрављења морал-

не климе у војним колективима, у сузбијању нарушавања војничке дисциплине, искорењивања лоших међусобних односа, суицидалних душевних стања и других негативних појава. Пружати помоћ у припреми официрског кадра у вези са питањима религијске надлежности. Развијати сарадњу међу војним и духовним школским установама по жељи припадника војске да у слободно време организују њихову обуку у духовним школским установама или факултативно у војношколским установама, обезбедити снабдевање верника припадника војске духовном литературом, црквеним издањима, филмовима, аудио и видео материјалима и користити могућности средстава масовних информација на подизање друштвеног престижа војне службе.

У социјалној заштити припадника војске и чланова њихових породица свим средствима пружити социјалну, моралну и духовну подршку припадницима војске, члановима њихових породица, ветеранима рата, рода и Оружаних снага, искористити помоћ православног свештенства у психолошкој рехабилитацији војника који су задобили рањавања и трауме, пружити сарадњу у организацији пастирских посета свештеника православним верницима који се налазе на лечењу у болницама, спроводити заједничке благотворне акције и ритуалне подухвате ради пружања помоћи породицама погинулих војника и старати се о непунолетној деци припадника војске, остало без родитеља који су погинули приликом испуњавања војничких обавеза.

У реализација религиозних потреба припадника војске координирати заједничке напоре за заштиту права и слобода припадника војске и чланова њихових породица на слободу вероисповести и омогућити свештенству да уз сагласност са командом војних јединица посећује припаднике војске.

За обнављања културних грађевина користити војнике армије и флоте, који су добровољно изразили жељу да у слободно време пруже помоћ Руској православној цркви у рестаурацији, ремонту и обнављању храмова и других културних институција. Гробове погинулих војника треба достојно одржавати.

У Споразуму се закључује да ће сарадња Министарства одбране Руске Федерације и Руске православне цркве служити богаћењу духовног и моралног живота војних колектива, допринети васпитању припадника војске и чланова њихових породица у духу љубави према отаџбини, спремности за њену заштиту, развоју милосрђа и човекољубља, верске толеранције, грађанске одговорности и патриотизма.

За председнике Координационог савета одређени су: председник Синодског одсека московског патријархата за међусобну сарадњу са Оружаним снагама и институцијама за заштиту права, викарни епископ Красногорски Сава (Волков) и заменик начелника Главне управе воспитног рада Министарства одбране Руске Федерације, генерал-мајор А. Черкасов.

Одлуком Светог синода, 1995. године, усвојен је Устав Одсека московског патријархата о међусобној сарадњи са Оружаним снагама и институцијама за заштиту права. Одсек је религиозна организација (религиозно удружење) синодска институција, а његов рад не сме доћи у противуречност са законодавством Руске Федерације и законима других држава на чијој територији делује. Одсек се строго држи православног учења и руководи традицијама и духовним искуством Руске православне цркве. Задатак му је остваривање међусобне сарадње Московског патријархата са Оружаним снагама и институцијама за заштиту права, координација и практично остварење пастирског и духовно-просветитељског рада међу припадницима војске, члановима њихових породица, те лицима лишених слободе.

У војсци Русије још не постоје војни, пуковски свештеници, већ епархијски, њих 101, који по благослову надлежног епископа службују у војсци. У неколико наврата најављивано је да је спремно још 5.000 свештеника за ангажовање у војсци Русије. ■

ВОЈСКЕ ЗЕМАЉА СА ВЕЋИНСКИМ
РИМОКАТОЛИЧКИМ
СТАНОВНИШТВОМ

ОДГОВОР НА ПОТРЕБЕ ДРУШТВА

Мора се признати да се Римокатоличка црква према душебрижњштву у оружаним снагама односи са великом пажњом, правовремено одговарајући на актуелне друштвене потребе. Имајући у виду да војници представљају посебну социјалну категорију и да живе у посебним околностима, уочава се потреба за конкретним и специфичним обликом душебрижњштва, било да се ради о добровољцима или о онима који се по закону на одређено време позивају у војску.

Римокатоличка црква декларише своју улогу у савременом свету као борбу за изградњу и очување мира. Према томе, војници представљају „службенике безбедности и слободе народа“ и „ако исправно врше ту дужност, истински доприносе утемељењу мира“. То налажу и велике промене које су се догодиле, не само што се тиче војничког занимања и посебних животних услова у војсци, већ и с обзиром на општи став и разумевање данашњег друштва према суштини и задацима оружаних снага у људској заједници.

Папа Јован Павле Други је марта 1986. године донео пропис о духовној бризи за војнике, *Spirituali militum curae* (SMK). Римокатоличка црква тврди да тај нови црквени закон о војном душебрижњштву оставља на снази досад важеће законе, и на одговарајући начин их обнавља, како би дали боље резултате. Будући да број римокатолика који се обавезују на војну службу није у војскама свих земаља подједнак и да се услови у појединим земљама међусобно разликују, закони не могу за све народе да буду исти. Ватикан је прописао (утврдио) само опште одредбе које важе за све војне ординаријате, који су се раније називали војним викаријатима. У оквиру тог општег закона, за сваки војни ординаријат у одређеној земљи Ватикан доноси посебан статут.

ПАПСКА КОНСТИТУЦИЈА

Након доношења папске конституције 1986. године, Римокатоличка црква потписала је уговоре о војним ординаријатима са Бразилијом, Бразилом, Венецуелом, Пољском, Мађарском и Хрватском.

Римска курија води посебну бригу о верском животу римокатолика у оружаним снагама, војсци и полицији, односно о особама које су стално или на одређено време у војној служби. У рату и у време опште мобилизације то се посебно повећава.

Питањем духовне бриге за војнике бавио се Други ватикански сабор. У декрету Христус Доминус о пастирској служби бискупа, говори се и о „војном викаријату“ који, према могућностима, треба основати у сваком народу „будући да душобрижњштво војника, због посебних околности њихова живота, захтијева посебну бригу“. Екуменски сабор изражава пуно разумевање и поштовање према војничкој служби у подржавању мира: „Они пак који служећи отаџбини врше војничку службу нека се сматрају службеницима безбедности и слободе народа, и ако исправно врше ту дужност, истински доприносе учвршћивању мира“.

Прописом о духовној бризи за војнике, који је донео римски папа, предвиђено је да се уместо војних викаријата у војскама могу конституисати војни ординаријати и тако назвати. То није само пука промена назива, већ суштинско изједначавање војних ординаријата са бискупијама, што значи да представљају посебна црквена подручја са сопственим статутима, у којима се одредбе овог прописа (конституције) прецизније одређују, поштујући склопљене уговоре између Римокатоличке цркве и државе, у којој постоје. На челу Војног ординаријата је ординариј, који је у чину бискупа и ужива сва права и обавезе дијецезанских бискупа (епархијских епископа), уколико прихода ствари или посебни статуту не одређују другачије.

■ ВОЈНИ БИСКУП

Папа именује војног ординарија или поставља, односно потврђује правно предложеног кандидата. Ово је веома осетљиво питање, јер према канонима приликом избора бискупа папа слободно именује бискупе, тако и војног ординарија, односно поставља или потврђује кандидата који је законито предложен. Према томе „никаква права ни повластица избора, именовања, предлагања или одређивања бискупа“ не постоје. Међутим, у понеким случајевима грађанске власти су задржале одређени начин учествовања при именовању бискупа, посебно војних. Сада постоје три начина именовања војног ординарија: приликом именовања папа не пита за мишљење државне власти; пре именовања пита за мишљење надлежне државне власти о могућем кандидату или о кандидату који је већ изабран или ће након што је папа одабрао тројицу кандидата, државне власти изабрати једнога од њих кога ће именovati за војног бискупа.

У Немачкој је предвиђено да папа именује војног бискупа након договора са Владом због одређивања погодне особе, у Италији црквене власти предлажу војног бискупа, кога је папа изабрао, а италијанска власт га именује, у Шпанији краљ предлаже папи име кандидата за војног бискупа.

У именовању војних бискупа пракса је веома различита. Због специфичности војних ординаријата и потребе блиске сарадње с државним властима, римски папа понекад узима у обзир мишљење државних власти приликом именовања војних ординарија и преовладава начин одређене врсте договора о кандидату за војног бискупа.

Војни ординариј се ослобађа свих других душебрижничких служби да би могао да се посвети душебрижничству у војсци у потпуности, осим ако посебне околности државе не налажу другачије. Између Војног ординаријата и других делова Римокатоличке цркве треба да постоји блиско заједништво и сложна сарадња у душебрижничству.

■ ВОЈНИ ОРДИНАРИЈАТ

Војни ординариј правно припада Бискупској конференцији оне државе у којој је седиште ординаријата. Јурисдикција Војног ординарија је лична, тако да они који припадају ординаријату подлежу тој јурисдикцији и онда када се налазе изван државних граница; стална, како за унутрашње, тако и за спољно подручје и сопствена, али заједничка с влашћу месног ординарија, будући да особе које припадају ординаријату јесу и чланови оне цркве којој по месту становања или обреду припадају.

Војна подручја и места подлежу понајпре јурисдикцији Војног ординарија, а на другом месту јурисдикцији дијецезанског бискупа, кад нема Војног ординарија или његових капелана. У том случају и дијецезански бискуп и жупник делују по сопственим овлашћењима.

Војни бискуп је обично слободан од других задужења одговоран само за Војни ординаријат. Ту дужност могао би да обавља и подручни бискуп, као што је случај у Савезној Републици Немачкој, Холандији и на одређени начин у Белгији и Португалији. Тако је, уосталом, предвиђено и Конституцијом: „Војни ординариј моћи ће истодобно обављати и службу дијецезанског бискупа“.

Свештенство Војног ординаријата сачињавају они световни или војни свештеници који су оспособљени за добро вршење ове посебне службе и уз одобрење свог ординарија врше службу у Војном ординаријату. Бискупи и надлежни редовнички поглавари дужни су да Војном ординаријату ставе на располагање довољан број свештеника и ђакона, који одговарају за тај задатак.

Војни ординариј, уз одобрење Ватикана, може да подигне семениште (богословију) и да полазнике, након одговарајућег духовног и пастирског образовања, рукоположи за Војни ординаријат.

Ко се налази под јурисдикцијом Војног ординаријата? То су војници верници и други припадници оружаних снага ако су на то обавезани државним законима; чланови њихових породица, дакле су-

пруге и деца (па и пунолетна) докле год живе у истом домаћинству; родбина и послуга која припада истом дому; полазници војних школа; они који се налазе или раде у војним болницама, старачким домовима или сличним установама; сви верници оба пола, припадници војничких заједница или не, који врше сталну службу додељену им од Војног ординарија или уз његову сагласност.

У посебним статутима, поштујући постојеће уговоре склопљене између Ватикана и држава, одређује се следеће: где ће бити црква Војног ординарија и његова курија; да ли је потребан један или више генералних викара и које друге службенике курије ваља именовати; све што се тиче црквеног положаја Војног ординарија и осталих свештеника и ђакона додељених Војном ординаријату за време и при напуштању њихове службе, како поступити у случају *sedis vacantis vel impeditae* („кад је столица празна“ или „кад је столица запријечена“); шта одредити о пасторалном већу, како за Ординаријат, тако и за месни ниво, поштујући одредбе Црквеног законика; које књиге о дељењу сакрамената те о стању особља ваља водити у складу са општим законима и прописима Бискупске конференције.

Данас у свету постоје 33 војна ординаријата (САД, Канада, Аргентина, Боливија, Бразил, Колумбија, Венецуела, Парагвај, Перу, Филипини, Чиле, Еквадор, Аустралија.. итд), од којих 12 у Европи (Италија, Шпанија, Португалија, Немачка, Пољска, Француска, Велика Британија, Холандија, Белгија, Аустрија, Мађарска, Хрватска). Хрватски ординаријат је тренутно најмлађи. Бразилски и венецуелански су основани само за оружане снаге, док је боливијски надлежан и за полицијске службе.

■ АУСТРИЈА

Према савезном закону Аустрије свако има право на слободу вероисповести, што подразумева да свако има право да своју веру исповеда самостално или у заједници са другима, јавно или приватно, преко богослужења, верске наставе, неговања верских обичаја и друго. То право обухвата и слободу појединца да промени веру.

Слобода вероисповести и савести представљају недодирљиве вредности државне заједнице, које важе и у оквиру аустријске војске. Слобода вероисповести може бити ограничена само према закону, а у интересу јавног реда, мира и сигурности, заштите здравља и морала или права и слобода других.

У оквиру војске Аустрије организоване су римокатоличка и евангелистичка војна свештеничка служба, које међусобно сарађују. За остале вероисповести не постоји организована посебна верска служба али њихови припадници могу слободно и добровољно обављати своје верске обичаје изван војске у оквиру својих верских заједница – у храмовима или приватно. У Аустрији постоје верски објекти различитих религија, према томе и православни. Парохије Српске православне цркве постоје у Бечу, Грацу и Салзбургу и у њима се редовно обавља богослужење.

Војно свештенство у Аустрији носи униформе и стара се о задовољавању верских потреба војника који то желе. Укупно 17 војних свештеника опслужује више гарнизона и брине о остваривању верских права лица на служби у војсци.

Седиште бискупије је у оквиру Војне академије, у В. Нојштату. На врху је војни бискуп, затим деканатска жупанија при СМО, деканатска - жупанија при команди Првог корпуса, деканат – жупанија при команди Другог корпуса, војне жупаније на Терезијанској војној академији и Подофицијерској академији, пет војних жупанија при команди (В К) Д. Аустрије, војне жупаније при В К Г. Аустрије, штајерске, Бургенледна, Корушке, Салзбурга, Тирола и Воларберга.

Војни свештеник стоји на располагању војницима за све време војног рока и у свако доба дана, по свим приватним и службеним питањима. Отворени или поверљиви разговори са свештеником воде се у паузама или после наставе (обуке), који, по израженој жељи, одмах пристигну.

В Е Р С К И Ж И В О Т У С

За потребе војника римокатолика и евангелиста постоји заједничка служба верског збрињавања путем телефонског разговора, која ради дан и ноћ. Војници могу на тај начин да анонимно и бесплатно разговарају са свештеником о проблемима, бригама, страху и кризама.

Осим тога, војни свештеници обављају редовне службе у касарнама или на вежбама. На располагању су за лично саветовање или исповест. Према жељи војника изводе их у град на богослужења и обављање верских обреда.

Веронаука се у војсци проводи као саставни део наставног плана и програма у периоду основне обуке војника, у прва четири месеца.

■ БЕЛГИЈА

Верска права и слободе оружаних снага Белгије гарантоване су Уставом. Одредбе белгијског Устава о слободи вероисповести преточене су и прецизиране у одговарајућа законска акта о оружаним снагама и у више правилских одредаба и упутстава.

Доминантна вера у Белгији је римокатоличка (око 90% становништва), после ње је највише протестаната. Приближан однос заступљен је и у оружаним снагама. У војсци постоји свештеничка служба за римокатоличку, протестантску и јеврејску вероисповест. Све свештеничке службе функционишу одвојено и независно једна од друге. У складу с тим, организацијском структуром на свим нивоима, предвиђена су формацијска места за припаднике наведених служби.

Министар одбране поставља челника свештеничке службе, који је уједно бискуп војне бискупије (по чину генерал) одређује број свештеничких места и поставља војне свештенике, жупнике главних жупанија (по чину виши официри), свештенике у парохијама првог и другог реда (подофицирски ранг).

У посебним случајевима, тамо где не постоји организована свештеничка служба, војници у данима предвиђеним за богослужење обављају молитве у складу са канонима. Богослужења се могу обављати у локалним храмовима, који се налазе у појединим областима где је стационирана војска.

На нивоу Генералштаба постоје два бискупа, један римокатолички, у чину генерала, и један протестантски, у чину пуковника. Организацијом је предвиђено да у свакој бригади постоји свештеник, мада је у белгијским оружаним снагама мањак тог кадра.

У свакој војној бази или издвојеном војном објекту већих размера постоје храмови, односно капеле. Уобичајено је да у смештајним објектима батаљона постоји капела, односно просторија за молитву и верску службу.

Секте не постоје у војсци и немају посебан статус.

У погледу исхране, римокатолици немају посебна ограничења. Међутим, прописима је регулисано да се муслиманима (а њих је све већи број) и припадницима других „верских мањина“, на њихов захтев, храна припрема у складу са начелима вере коју исповедају. За јеврејску вероисповест постоје посебна правила.

Оружане снаге славе оне верске празнике који су заједнички за римокатоличку и протестантску веру (Ускрс и Божић), будући да су они и државни празници, то не представља посебан проблем за организацију живота и рада у јединицама.

У школама за подофицире предвиђају се курсеви из веронауке. Такође, веронаука се може организовати за војнике (четири дана) и за остале припаднике војске.

■ ИТАЛИЈА

Прво канонско уређење војне бискупије у Италији почиње 1. јуна 1915. када Генералштаб почиње да мобилише војне капелане. Јуна 1925. године Ватикан је формирао Војну бискупију у Италији, која је од марта 1926. године уграђена у Устав Италије. Начела договорена приликом оснивања Војног ординаријата у Ита-

лији, 6. јуна 1925, током времена више пута су прилагођавана новим црквеним и државним прописима (посебно 1935. и 1940. године).

Након што је папа донео пропис *Spirituali militum curae*, априла 1986. године, који регулише нов начин функционисања војних бискупија, поштујући захтеве универзалних норми и националне ситуације, августа 1987. године одобрен је садашњи статут Војне бискупије Италије.

У уговору између Републике Италије и Римокатоличке цркве о војном душебрижништву гарантује се да припадност оружаним снагама, полицијским службама и другим сличним службама „не сме бити разлог било које препреке у вршењу верске слободе и у испуњавања богослужних делатности католика“. Ту душебрижност осигуравају црквене особе које именују надлежне италијанске власти на предлог црквених власти, према правном регулисању, потребама у људству и начину који је договорно установљен између црквених и државних власти.

Војна бискупија је формирана према канонима и прописима ради организације и функционисања верске службе у ОС Италије у складу са римокатоличком вероисповешћу. Декретом од 24. фебруара 1987. Министарство унутрашњих послова признато је у друштву, како у црквеним круговима, тако и у грађанству. Војна бискупија тежи да се, на специфичан начин, уједини са посебним црквама, које егзистирају у Италији и чије вере обитавају на овим просторима, да би и оне биле уврштене у део војног савета.

Ко све припада војној бискупији? Као и у свим другим војним ординаријатима римокатолика: војна лица; цивилно особље подређено војној администрацији; делови припадника војске на сталној служби; брачни парови и њихова деца која живе у заједници са њима, без обзира на то што су пунолетни, те особе које живе са њима у истој кући; службе у Палати Квиринала (Палата председника Италије) и резиденције државе; питомци војних школа и академија; војници католици других земаља, настањени и који раде у Италији, а који немају свог војног капелана; верници, свештеници, чланови установа или апостолских друштава, световњаци који обављају службу у Војној бискупији. Међу њима су и свештеници сарадници, часне сестре посвећене у војним болницама и чланови асоцијације PASFA.

Војног бискупа именује папа на основу процедуре и модела усаглашених од 18. фебруара 1984. и њему се не поверавају друге дужности које могу да ограниче његове активности у Војној бискупији. Он извештава своју претпостављену команду о свему, на основу постојећих закона и правила која су на снази у Италије. Војни бискуп је члан Епископалне конференције Италије. Може да присуствује скуповима Регионалне конференције, када се они тичу његове службе.

Главна црква Војне бискупије је храм свете Катарине, од Сијена до Мањанаполија, у Риму. За сада Бискупија не располаже свештеничким школама, стога капелани негују свој свештенички позив преваходно међу световњацима. Посебна пажња посвећује се семинаристима војне службе и младима који желе да се посвете таквом послу.

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

Занимљиво је италијанско искуство према коме кандидати за свештенички позив потичу, првенствено, из војне средине. Наиме, они који желе да се припреме за службу капелана, упућују се на школовање али пре тога потписују уговор.

Због недостатка капелана и различитости локалних захтева за рад у Војној бискупији могу се ангажовати свештеници изван војске. Потребна им је сагласност њихове бискупије, односно бискупа, након чега склапају уговор са Војном бискупијом. Капелан гарнизона је номинован у Војној бискупији. Испуњава задатке који су у складу са војном прописима.

Књиге или регистри који се чувају у архиви Војне бискупије су: књига крштења, књига прве евхаристије, књига кризмања, књига бракова, књига покојника.

▶ ПОЉСКА

У Пољској је већина становништва римокатоличке вероисповести, али има протестаната, православних и других. У пољској војсци постоји свештеничка служба за римокатолике, протестанте и православне. Пољска је, разуме се, потписала уговор са Римокатоличком црквом – конкордат, којим су установљена само битна начела о Војном ординаријату. Уговором се, између осталог, војним лицима гарантује могућност слободног учествовања на мисама недељом и верским празницима, уколико то није у супротности с важним дужностима у служби.

Осим римокатоличког постоји и православни војни ординаријат. Посебном наредбом о одређивању места и функционисања православне војне службе у пољској војсци регулисано је да је он, као црквена организацијска јединица, канонски изједначен са осталим епархијама Пољске аутокефалне православне цркве и да улази у састав Оружаних снага Републике Пољске. Организацијску и формацијску структуру појединих саставних јединица православног ор-

динаријата одређује начелник Генералштаба Пољске војске на захтев војног епископа.

Православна војна служба реализује све душебрижничке задатке у складу са канонима и литургијском праксом Православне цркве. Самостална је у избору и именовању лица у свој састав, војних свештеника свих нивоа и у избору душебрижничког рада и програма. Основни циљ јој је душебрижништво над православним војницима и њиховим породицама, над цивилима запосленим у војним институцијама, развијање и јачање патриотизма, подржавање културне и просветне делатности међу православним војницима, јачање узајамних веза између православних и других војника у духу толеранције и узајамног поштовања и екуменизма.

На челу православне војне службе налази се православни војни епископ, његово преосвештенство Мирон, бригадни генерал, који дисциплинску власт има само над војним свештеницима. На захтев војног епископа именују се војни свештеници до одређених војних чинова, у складу са прописима о војној служби професионалних војника. Он доставља захтеве за именовање и разрешење сталних, резервних и помоћних војних свештеника. Остварује надзор над савесним извршавањем душебрижничких обавеза војних свештеника, у складу са канонима Православне цркве. Уз дозволу команданата посећује јединице у којима се обавља православна служба за војнике.

Војни епископ обезбеђује душебрижништво православним војницима које су предвиђене за мисије Уједињених нација.

Православна војна служба своје циљеве реализује уз помоћ војних свештеника. У њихове обавезе спада ширење Божије речи. У том смислу младост војника захтева посебну бригу и ангажовање, имајући у виду учење о здравим основама хришћанског живота; обављање светих тајни исповести, према потребама војника, а посебно уочи великих празника. Та света тајна доприноси успостављању духовно-психичке равнотеже војника.

Религијски обреди за војнике у активной војној служби организују се у капелама и просторијама за молитве и у парохијским црквама. У посебним ситуацијама, у време вежби и обуке на полигонима, обреде обављају војни свештеници на месту које одреди командант, у рејону размештаја јединице. Војни свештеници организују своју делатност у споразуму с командантима, који обезбеђују војницима могућност учествовања у верском животу.

Душебрижништво војних свештеника спроводи се над војницима који су у затвору и болесни, а њихове породице их посећују. Значајно је да војни свештеници брину за сиромашне породице чији су чланови у војној служби, посебно то чине у време великих празника: Божића и Васкрса, настојањем да се допринесе хармонији и јединству тих породица.

У току рата војни свештеници налазе се са војницима на бојном пољу и служе им божјом речју и духовном утехом.

Команданти јединица дужни су да стварају оптималне услове за реализацију обавеза војних свештеника и њихово несметано обављање. Имајући у виду специфичност православног војног душебрижништва – размештање православних војника по појединим јединицама у читавој земљи – саодговорност за душебрижништво лежи такође и на подручним епископима и парохијским свештеницима, који извршавају све душебрижничке обавезе у том смислу. Подручни епископ и парохијски свештеници обављају душебрижништво у јединицама у којима нема војних свештеника. Тај душебрижнички посао увек захтева добру сарадњу с војним бискупом. Начелник Генералштаба пољске војске одређује посебне прописе сарадње војних команданата са православном војном службом.

Православни ординаријат у војсци Пољске представља посебну епархију, правно и канонски изједначену са епархијама Пољске православне аутокефалне цркве (РАРС). Функционише према статуту који је усвојен на Светом архијерејском сабору, а након претход-

ног потписивања од стране министра народне одбране. Седиште Православног ординаријата Војске Пољске је у Варшави.

Православног епископа пољске војске именује министар народне одбране на предлог Светог архијерејског сабора РАРС. Кандидата за ту функцију министру народне одбране у име Светог архијерејског сабора предлаже митрополит. Православни војни епископ је на челу војне епархије која обухвата територију Републике Пољске и поседује права епархијског архијереја. Члан је Светог архијерејског сабора РАРС. Православни војни епископ има канонску власт над особама које улазе у састав војне епархије, персонално, која се односи на одређене категорије особа и она се остварује заједнички с подручним епископима. Уколико се појави препрека у деловању војног епископа (болест, пензија и слично), обавезе православног војног епископа, до момента устоличења новог, обавља окружни војни свештеник – декан Варшавског војног округа у споразуму са Светим архијерејским сабором.

Војни свештеници православне службе пољске војске улазе у канонски састав свештенства РАРС. На функцију војног свештеника поставља их православни војни епископ уз сагласност подручних епископа. Православни војни епископ захтеве у вези са постављањем и отпуштањем из професионалне војне службе доставља министру одбране, у споразуму са Светим архијерејским сабором. Православни војни епископ пастирствује уз помоћ војних свештеника и диригентата – протопсалта, који обављају све функције у гарнизонским храмовима или у изнајмљеним храмовима, у појединим местима или у случају потребе на полигонима.

Православни војни епископ и војни свештеници могу да примају војне чинове, одликовања, припадности и пензије на основу обављања војне службе у складу са посебним прописима. Православном војном епископу помаже Секретаријат православне војне службе пољске војске. Судски предмети разматрају се према нормам канонског права Православне цркве.

■ ХРВАТСКА

У Хрватској је 25. априла 1997.

основан Војни ординаријат, Војна бискупиа – „*Vescovo Ordinario Militare per la Croazia*“. За војног ординарија именован је бискуп Јурај Језеринац. Након установљавања Војне бискупије отпочело се са систематским установљавањем војних капеланија.

Године 1999. објављен је зборник документа Ватикана и Републике Хрватске, односно нормативни основ према коме је успостављена и спроводи се верска брига за вернике римокатоличке вероисповести, који су у трајном или привременом саставу војно-полицијских снага у Републици Хрватској. То су следећа докумената: Апостолска конституција *Spirituali militum curae* („О духовној скрби за војнике“); Уговор између Ватикана и Републике Хрватске о душебрижнштву католичких верника, припадника оружаних снага и полицијских служби у РХ (1996); Була о оснивању Војног ординаријата у Хрватској; Була о именовану војног ординарија; Декрет о потврди Статута (1988); Статут Војног ординаријата у Републици Хрватској и Правилник о устројству и деловању Војног ординаријата у РХ (1998).

Према изјави бискупа Јураја Језеринаца у време рата 1991–1995. било је укључено око 160 свештеника ради верских потреба војника. Уговор између Римокатоличке цркве и Републике Хрватске о душебрижнштву католичких верника, припадника оружаних снага и полицијских служби Републике Хрватске, односно уговор о Војном ординаријату, састоји се од 12 чланова. У њему је договорено

оснивање Војног ординаријата на челу којега се налази војни ординариј, са седиштем у Загребу. Војног бискупа именује папа. Затим се наводе лица која потпадају под власт војног ординаријата, чланови свештенства, с којима војни ординариј слободно комуницира, њихов однос према црквеним и државним властима, права и дужности Министарства одбране и Министарства унутарњих послова.

Војни бискуп са седиштем у Загребу има службени назив – војни ординариј за Републику Хрватску. Он има сва права и дужности као и бискуп који је на челу других бискупија, што значи да има личну, редовну и сопствену власт управљања (јурисдикцију), али заједничку с влашћу месног бискупа. Војни ординариј је члан Хрватске бискупске конференције. Ове ставке из уговора су већ регулисане.

Власт управљања војног ординарија је редовна и властита, што значи да се односи на особе које припадају војном ординаријату, обично у границама поједине државе. Некада се та јурисдикција може протегнути и на особе изван властите нације, на примјер када су војници у мировном послању у иностранству.

Усклађивање мисионарске делатности

Како је већ назначено, војни бискуп није викар као што је то био случај пре СМС, када је управљао војним викаријатом у име папе. Након поменуте апостолске конституције војни ординаријати управљају ординаријатима у сопствено име, „али то не значи да се умањује њихов подложни однос према Римском Просвећенику“.

Власт војног ординарија је сопствена али и заједничка (кумулятивна) с влашћу месног бискупа, јер особе војног ординаријата живе на подручју појединих жупа, чији су чланови и даље. Та двојна припадност верника захтева дијалог војног и подручног бискупа и усклађивање мисионарске делатности.

Уставом Републике Хрватске гарантује се слобода савести и вероисповести и слободно јавно изражавање вере и другог уверења, те да су све верске заједнице једнаке пред законом и одвојене од државе: „Верске заједнице су слободне у складу са законом да јавно обављају верске обреде, оснивају школе, училишта, друге заводе, социјалне и добротворне установе, да управљају њима и у својој делатности имају заштиту и помоћ државе“ – члан 41.

У Закону о одбрани и служби у хрватској војсци нема одредби о верским питањима припадника хрватске војске.

Хрватска је претежно католичка земља и једино је за војнике – припаднике католичке вере регулисана брига цркве. У хрватској војсци строго је забрањен род свих верских секти.

Војни ординаријат задужен је за организацију верских обреда и богослужења и њих проводе војни капелани, свештеници на нивоу гардијских бригада које се називају војне капеланије. Они нису формацијски уграђени у јединице хрватске војске већ су одговорни за спровођење верских обреда, богослужења и заштиту верника.

У већини јединица нема посебних просторија за верске обреде, али ординаријат настоји да их обезбеди у свим касарнама. Верске обреде војници католици обављају изван касарни.

Хрватски уговор о Војном ординаријату изричито је што се тиче материјалних услова за деловање Војног ординаријата. Тако се у њему спомињу: „долично седиште војног бискупа и његове курије те прикладна места за богослужење“. Не ради се само о глав-

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

ној цркви Војнога ординаријата него и о прикладним местима за богослужење у касарнама, војним и полицијским школама и средиштима, те у другим местима за посебно окупљање војника и полиције.

За војнике православне вероисповести одређено је пет свештеника, по један у свакој епархији, који брину за војнике православце. Они могу доћи по позиву у касарну и разговарати са војником. Ови свештеници не присуствују свечаностима у касарнама.

Свештеници – војни капелани присуствују свим свечаностима које се организују у јединицама хрватске војске (државни празници, Дан XV, дани јединица, полагање заклетве и слично) и воде мисе у тим приликама. Једном годишње представници свих родова и видова хрватске војске и полиције присуствују богослужењу - миси у Марији Бистрици (главно место за ове прилике у Хрватској), коју служи војни ординариј Јурај Језеринац. Такође, једном годишње, представници хрватске војске и полиције одлазе у Лурд (Француска), на мису која је заједничка за све католике у Европи.

Загарантована тајност разговора

Војник има право да тражи разговор са свештеником – војним капеланом у касарни и он гарантује тајност разговора. Верски празници се не обележавају у касарни, постројавањем јединица, већ се војници пуштају кући или излазе у град.

■ ФРАНЦУСКА

Најновији пропис о регулисању посебног статуса војних свештеника у француској војсци је декрет од 16. марта 2005, који је донео председник Републике Жак Ширак. Њиме је прописано да војни свештеници обезбеђују „религиозну подршку“, односно брину се о верским потребама припадника система одбране, разуме се, само оних који за то изразе жељу и на местима где команде и јединице извршавају своје мисије. У наведеном декрету истакнуто је да команде могу консултовати војне свештенике из домена њихове компетенције, то значи у вези са верским питањима у јединици. Могу, значи не морају.

Војни свештеници служе по уговору и изједначени су са официрима. Могу да добију звање главног војног свештеника, помоћника главног војног свештеника или регионалног војног свештеника, о чему одлуку доноси министар одбране. Услови за пријем војних свештеника у војсци Француске слични су условима у другим армијама. Да би био именован у чин војног свештеника, потребно је: да има француску националност, да је уредно регулисао војну обавезу, да нема никакву напомену у судској евиденцији која би била неспојива са вршењем функције војног свештеника, да покаже способности потребне за вршење функције, да има диплому средње школе или неки еквивалент томе који постоји на листи утврђеној одлуком министра одбране.

Свака вероисповест у француској војсци, у складу са својим правилима организације, предлаже кандидата за главног војног свештеника, кога именује министар одбране. Остале свештенике именује министар одбране на предлог главног војног свештеника њихове вероисповести. Према министарској одлуци о номинацији војних свештеника поверава им се чин војног свештеника и, ако се укаже потреба, звање које одговара извршеним функцијама.

За војне свештенике предвиђено је напредовање по ешелонима које се одвија по старешинству. Главни војни свештеници, помоћници главних војних свештеника и регионални војни свештеници чувају, у случају потребе, у личном својству, ознаку коју користе као војни свештеници све док не добију ешелон који садржи барем исту ознаку.

Војни свештеници потписују ангажман у својству здравствене службе армија. Уговори војних свештеника су на одређено време и могу да се обнављају до ограничења старости чина. Почетни уговор, у трајању од две године, постаје дефинитиван по истеку пробног периода од шест месеци током којег свака од страна може прекинути уговор, једнострано, без претходног обавештења, и није дужна да изнесе мотиве своје одлуке. Овај пробни период може бити административно једном обновљен, из здравствених разлога, или због недовољног прилагођавања на функцију.

Каснији уговори се потписују минимално на две године, а максимално на осам година. Они, међутим, могу бити и краћи да би се одржао континуитет у служби до ограничења старости. Војни свештеници користе одсуства према статуту који се примењује на официре под уговором.

Војни свештеници заједно спадају у надлежност: главног војног свештеника њихове вероисповести и погледу питања која се тичу њихове вероисповести; војне власти у погледу начина вршења њихових мисија у оквиру формација одбране. Они могу да приме наређења само од команданата административне формације и немају право нити да дају наредбе нити да изричу казне. Казне које се примењују на војне свештенике су следеће: опомена, укор и осуда. Статутарна санкција применљива на војне свештенике је раскид уговора, после мишљења анкетног одбора чији је састав дат према следећем редоследу: генерал, председник; виши активни официр, члан; свештеник постављен при штабу оружаних снага, члан; активни официр је известилац. Он се не може бирати међу члановима одбора.

Ангажман се може раскинути само на основу једногласног мишљења одбора ако војни свештеник не навршава петнаест година службе. Војни свештеници могу бити награђени под истим условима као и официри под уговором. Премијер, министар за унутрашње послове, безбедност и аутономију, министар одбране, министар економије, финансија и индустрије, министар за јавне функције и реформу државе, министар овлашћен за буџет и буџетску реформу, те портпарол Владе, задужени су, сваки у свом домену, за спровођење садашњег декрета који ће бити објављен у Службеним новинама (Journal officiel) Републике Француске. ■

ВОЈСКЕ ЗЕМАЉА СА
ВЕЋИНСКИМ ПРОТЕСТАНТСКИМ
СТАНОВНИШТВОМ

ЕТИКА ПОЗИВА

Ако у току борбе војници заробе непријатеља, војни свештеници саветују их да се према њему односе као хришћани. Уколико сами буду заробљени, не смеју осећати гнев, већ морају све стрпљиво да подносу и не одају никакву тајну. Несумњиво највећи проблем са којим се суочавају војници јесте када у току борбе морају да убију непријатеља. У таквој ситуацији свештеник им може бити од велике помоћи.

■ КАНАДА

До краја Другог светског рата није био посебно регулисан однос између државе и верских заједница. Свештеника у оружаним снагама Канаде било је, спорадично, и раније, већ у време Првог светског рата. Од августа 1945. године у канадској војсци регулише се питање верске службе за протестанте и римокатолике и већ октобра месеца исте године постављења добија 137 протестантских и 162 римокатоличка свештеника. Те две верске службе функционисале су независно једна од друге, тако да је протестантских свештеника било на 1.000 припадника војске те вероисповести, а римокатолика на 500. Ове две службе обједињују се пре петнаестак година.

Данас у војсци Канаде има укупно 190 војних свештеника, различитих вероисповести (хришћанске, јудаистичке, исламске и других), конфесија, деноминација и култова, укупно 25. На челу свештеничке службе је главни војни свештеник, који је по чину бригадни генерал. У хијерархији свештеничке службе следе три пуковника, од којих су Лоренс Мекајзак, римокатолик, и Карл Меклин, англиканац, били у посети нашој војсци у мају ове године. Том приликом, високи представници из Канаде (осим поменутих и мајор Тери Червик, унијата, Украјинац) с поносом су истicali мултикултуралност и мултиконфесионалност Канаде и њених оружаних снага, која је плод вишеталасних емиграција.

За оспособљавање војних капелана у канадској војсци постоје образовне установе (школа и центар), које сви војни свештеници морају да заврше. Вероватно постоји више разлога због којих Канађани радо и често своја искуства о верском животу у војсци преносе другим армијама. У њиховој свештеничкој школи – центру оспособљавања су припадници више европских армија, а позвани смо и ми да упутимо своје представнике.

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

■ ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

У оружаним снагама Велике Британије најбројнији су припадници хришћанске вероисповести али са 25 различитих конфесија и оријентација. Највише је припадника англиканске и католичке цркве, а има изванредан број и православних. Од осталих вероисповести постоје припадници исламске, хинду, будистичке и јеврејске вероисповести, а у оружаним снагама је и знатан број сика.

Верска опредељења британских држављана, односно њихова припадност некој религији нису препрека да они који желе могу добити било који посао у оружаним снагама. Међутим, пословични енглески традиционализам и даље налаже, што је неписано правило старо неколико векова, да се на високе командне дужности постављају официри из најмање треће генерације, која је рођена на тлу Велике Британије.

Због пада популарности војног позива, пре свега у делу популације из које се регрутују професионални војници, дакле не оних који имају услове да постану официри, Министарство одбране донело је одлуку и покренуло пројекат са називом „Једнаке могућности у оружаним снагама“ (Equal Opportunities In The Armed Forces). Пројекат је срачунат да пружи исте могућности и британским држављанима из бројних етничких група да добију посао професионалног војника. У војним школама и центрима за обуку, у склопу касарни, налазе се англиканске цркве у којима су, најчешће, и музеји јединица. На зидовима су уклесана или исписана имена свих припадника јединица који су дали своје животе у одбрани интереса Велике Британије широм света – хронолошки. Тако су у појединим црквама исписано и имена погинулих Британаца у операцијама у Босни (Косово још није унето, бар нисмо видели).

Командним путем верници се охрабрују да практикују своје религије и када је то могуће да празнују црквене празнике. Уколико појединци захтевају да се дневно моле у одређено време, то им се омогућава, под условом да не нарушавају оперативну ефикасност јединице.

Пост је дозвољен, али се верници могу наћи у таквим оперативним околностима које захтевају физичке напоре, тако да практиковање поста представља одређени ризик. Постављен је циљ да се ипак задовоље специјални религијски захтеви по питању исхране, односно поста. У војним мензама може се наћи храна за исламисте (халал храна) и Јевреје (косхер храна), али се за Јевреје не гарантује да она може бити припремљена по правилима јеврејске вере. Верници за време извођења операција могу добити посну храну и храну халал и косхер, као наше суве оброке (vegetarian, halal and kosher operation ration packs).

Муслиманима и сикима дозвољено је да носе кратку браду, али када оперативна ситуација то захтева, морају да је обрију. Пилоти и припадници још неких специјалности не могу носити браду.

Према подацима до којих смо дошли од протојереја-ставрофора Томе Марковића из Дортмунда, који је свештеник у армији Британије са чином мајора, верска питања су доста добро регулисана.

Да би неко постао војни свештеник неопходно је да најпре заврши теолошки факултет, а потом да се на семинарима и курсевицама при војсци додатно образује и обучи за овај особени свештенички позив. Обавезе свештеника су, најпре, да одржава богослужења празницима и да војницима одржи верску наставу, што је једна врста педагошког рада. На тим часовима свештеници саслушају проблеме војника, а на наредном часу дају одговоре и савете.

Свештеник је обавезан да исповеда војнике. Пре извођења одређених војних вежби официри војне свештенике на састанцима командних структура питају какви су проблеми и расположење међу војницима, шта војска мисли, какве тешкоће има, с чиме се не слаже, о чему их војни свештеници по правилу реално обавештавају. У току извођења маневара и војних вежби, војни свештеници у паузама посећују војнике и разговарају са њима. Уколико неко у току самих вежби од војника има неку духовну потребу и проблем, свештеник са њим обавља разговор.

Војни свештеници саветују војнике да се, ако у току борбе заробе непријатеља, према њему односе као хришћани. Уколико сами буду заробљени, не смеју осећати гнев, већ морају све стрпљиво да поднесу и не одају никакву тајну. Постоји значајна разлика између војног и парохијског свештеника. Код војног свештеника осим пастирског, постоји и социјални рад. Несумњиво највећи проблем са којим се суочавају војници јесте ситуација када у току борбе морају да убију непријатеља. После оружане борбе војник има борбу у својој глави и души и он често у својим сновима види свог противника кога сања и носи на својој савести. У таквој ситуацији свештеник му може бити од велике помоћи, истиче из свог свештеничког искуства прота Тома Марковић.

■ НЕМАЧКА

Верску службу у војсци Савезне Републике Немачке води црква, а подржава је држава, као допринос слободној вероисповести у оружаним снагама. Посебна организација војне верске службе заснована је на посебности војне службе. Свака религиозна заједница има право за своје вернике – чланове спроводити верску службу. Тренутно је у оружаним снагама Немачке верска служба обезбеђена за војнике католичке и евангелистичке вероисповести, на основу уговора између државе и цркве. Држава обезбеђује организацијску изградњу верске службе у оружаним снагама и сноси њене трошкове. Држава и црква су узајамно одговорне за заштиту права употребе религије на добровољној основи. Верска служба у оружаним снагама Немачке подразумева се као духовна служба цркве за њене чланове. Она има значајно место у животу војника.

Држава не руководи радом свештеника у оружаним снагама, задаци и надгледање рада су у надлежности цркве.

Организација верске службе у Бундесверу је следећа. На челу је Савет евангелистичке цркве, који, у сарадњи са савезном владом, именује евангелистичког (свештеника) бискупа, а он руководи верском службом у војсци. На нивоу војнотериторијалних области налазе се декани и то у Келну, Хановеру, Дизелдорфу, Мајнцу, Штутгарту и Минхену, те декан при команди флоте, односно евангелистички попови по флотилама. Такође, организована је верска слу-

жба у немачким контингентима који су ангажовани у интернационалним мировним мисијама.

За припаднике римокатоличке вероисповести постоји војни ординаријат. Папа именује војног бискупа у Бундесверу, уз договор са савезном владом. Он је одговоран и руководи радом католичке верске службе у оружаним снагама. На нивоу војнотериторијалних команди – области налазе се декани (Кил, Диселдорф, Минц, Штутгарт, Минхен, територијална команда Исток у Постдаму, команда флоте). Католичка служба се такође обавља у немачким контингентима ангажованим у интернационалним мировним мисијама.

У Бундесверу није дозвољено организовање верских секти.

У гарнизону, великој касарни, постоји капела за католичку и евангелистичку вероисповест. Ако не постоји црква у гарнизону, ни капела у касарни, што је ретко, тада се уређује просторија за тренутно богослужење. Посебно је то карактеристично за јединице Бундесвера које су ангажоване у интернационалним мировним мисијама и на броду. Велики верски празници су и државни празници и у складу са тим се прослављају. У Бундесверу није организована посна храна. Вероучење се спроводи у току недеље са два часа наставе у поподневним – слободним часовима.

■ СЈЕДИЊЕНЕ АМЕРИЧКЕ ДРЖАВЕ

Војни свештеници (капелани) у Оружаним снагама САД имају јако дугу традицију. Постоје још од 1775. године, када је Конгрес формирао такозвани „Корпус војних свештеника“. У Правилу које је установио Конгрес САД, 29. јула 1775. године, пише: „Часни уставнички конгрес са задовољством је одобрио по једног војног свештеника за сваки пук... Генерал се нада и верује да ће се сваки официр и човек трудити да живи и делује како приличи хришћанском војнику,

Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

koji brani najdraza prava i slobode svoje zemlje" (general Dori Washington – 9. jul 1776).

У америчкој војсци свештеници су присутни од нивоа батаљона па навише. На нивоу команди видова и Здруженог генералштаба постоје главни војни свештеници, по чину генерали, а на нижим нивоима тимови, које чине најмање један војни свештеник (капелан) и његов помоћник. Војни свештеници су неизоставно ангажују када јединица иде на извршење задатка.

Богослужења се обављају у храмовима, капелама, које се налазе у војним базама, односно војним објектима или у теренским условима када је јединица на вежбама или ангажована. Командири су дужни да одобре потчињенима присуствовање богослужењима, о чему они добровољно одлучују, уколико то не утиче на извршавање задатака.

Колико је познато, команданти и командири дужни су да захтеве потчињених за одсуства ради прослављања верских празника омогућавају. За вернике који за то изразе жељу регулисана је посебна исхрана у току ангажовања јединица: суви дневни оброк, а у базама свакодневни мени садржи више врста јела тако да ко жели може да пости.

Војни свештеници су уједно и вероучитељи и одговорни су за спровођење програма верског образовања, које се може изводити у било које време, под условом да не омета извршавање задатака.

О традицији свештеничке службе у америчкој војсци говори чињеница да постоји војни свештенички музеј. Амерички војни капелански центар и школа основани су за оспособљавање војних капелана још у Првом светском рату, а са радом су почели 3. марта 1918. у Вирџинији. Оснивач и први командант био је капелан Алдред А. Пруден.

Просторије за верску службу прописане су и дефинисане правилима америчке војске о смештају, а нормативни основ за њихово постојање садржан је у Уставу САД. У Повељи о правима, амандман I регулисано је: Конгрес неће усвојити никакав закон у вези са успостављањем религије или да забрањује поштовање исте; „Уставна слобода вероисповести је неутуђива и света, важнија од свих људских права“ (Thomas Jefferson Virginia Board of Visitors, Записник, 1819). Тако је у Уставу државе Вашингтон, из новембра 1904. године, у одељку о верским слободама регулисано: „Апсолутна слобода савести у свим доменима верских осећања, вере и молитве биће гарантована свакој особи, и нико неће бити малтретиран или узнемираван због вере... Међутим, слобода савести која је овим загарантована неће бити коришћена као изговор за разуданост или оправдање за поступке који нису у складу са миром и безбедношћу државе.“

Директивом Министарства одбране број 1300.17 прописана су правила, процедуре и одговорности у вези са смештајем верске службе у оквиру војске. Одлучујућа је командантова одлука у вези са просторијама за верску службу, коју доноси након консултација са војним свештеником одређене базе, штабним војним правником, командантима јединица и првим наредницима.

Прописане су смернице према којима службе, верски празници и недеља треба да буду испоштовани у војсци. Верска убеђења узимају се у обзир и у вези са посебном исхраном. Војна министарства вида састављају саопштења у вези са индивидуалном верском службом и војним потребама за регулацију, пријављивање у војску и поновно пријављивање. Верске ознаке или ствари, које нису видљиве или на били који начин очигледне, могу да се носе са униформом.

Војни свештеник пружа верске, духовне и моралне савете вођству тако што препоручује одговарајућа решења у складу са Првим амандманом, директивама Министарства одбране, инструкцијама службе и мисијом војних свештеника. Исто тако он предлаже алтернативне начине да се избеже у сусрет верским потребама појединаца и група. ■

ПРИМЕРИ РЕГУЛИСАЊА
ВЕРСКОГ ЖИВОТА У ВОЈСКАМА
ЈОШ НЕКИХ ЗЕМАЉА СВЕТА

НИ ПРИВИ- ЛЕГОВАНИ, НИ ДИСКРИ- МИНИСАНИ

У Мађарској војсци и Граничним јединицама, због специфичности задатака, основана је Верска служба, од католичких, протестантских – реформаторских, евангелистичких и јеврејских свештеника, који су у обављању својих послове дужни да поштују самосталност сваке конфесије

■ БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Оружане снаге Босне и Херцеговине, што је званични назив војних снага БиХ, састоје се из три компоненте (три бригаде), које су наследници „традиција“ трију оружаних снага, из периода 1992–1995: Армије Републике Босне и Херцеговине, Хрватског већа одбране и Војске Републике Српске (прве две су потписивањем Дејтонског споразума трансформисане у Војску Федерације БиХ). Врховни командант ОС БиХ је Председништво БиХ, а даље у ланцу командовања следе Министарство одбране БиХ и Заједнички генералштаб БиХ са генерал-пуковником Сифетом Поцићем на челу.

Још је у току преуређење ОС БиХ како би се организовале по узору на оружане снаге чланица НАТОа. Према писању Независне новине, Оружане снаге БиХ ускоро би, по информацијама из Министарства одбране, требало да потпишу споразум с представницима водећих конфесија, како би се у војску увели верски службеници.

Таква пракса до сада је постојала само у Војсци Федерације БиХ, где су статус војних лица имали католички свештеници и имами. У Војсци Републике Српске до интеграције није било професионал-

них верских службеника, већ су они ангажовани по потреби, најчешће у свечаним приликама.

Како је планирано, верски службеници чиниће посебну јединицу за верску службу, која ће на располагању имати годишњи буџет од 250.000 евра. Према систематизацији, јединица би требало да броји 29 верских службеника из реда три најмногобројније конфесије, сви ће имати статус професионалних војних лица и биће на платном списку Министарства одбране БиХ.

Католички и православни свештеници зваће се душебрижницима, док ће муслимански носити назив војног муфтије. Верски службеници ићи ће на посао као и сви други припадници Оружаних снага, неће имати чинове, али ће носити униформе, а већ су припремљене и верске ознаке које ће се носити на униформама.

Број верских службеника који ће бринути о духовним потребама припадника Оружаних снага усклађен је са стандардима НАТОа, а сви који то желе, своје духовне потребе моћи ће да испуне у капелама и месидима, који ће бити подигнути у кругу касарни. Систематизацијом је предвиђено да верски службеници покривају јединице од нивоа батаљона до заједничког штаба, а посебно се, тврде у верским заједницама, водило рачуна о томе да то буде урађено што економичније.

■ ИЗРАЕЛ

У израелској војсци духовничка служба почива на томе да је IDF јеврејска и демократска институција. Стога је духовничка служба искључиво јеврејска, с тим да војници других вероисповести имају право да своје верске потребе задовољавају, у чему им се даје подршка.

Начелник духовничке службе је главни војни рабин, који има чин бригадног генерала, члан је колегијума начелника Генералштаба и налази се у оквиру J-1, персоналне управе, којом руководи генерал-мајор по чину.

Кандидати за војног рабина обично имају завршену рабинску школу у цивилству и онда у војсци пролазе официрски курс

(IDF нема војну академију), а они који ће служити у борбеним јединицама завршавају и додатне курсеве по потреби. Зато су сви рабини официри. Распоређени су у свим јединицама ранга пук – бригада по један, а по потреби и у батаљону, с тим што до нивоа вода постоје војници, по двојица на сваком нивоу, који су прошли посебан курс за помоћника рабина, и они воде рачуна о молитвеном животу јединице и исправности хране. Од војног духовника у IDF тражи се да буде добар духовник и добар војник.

■ МАЂАРСКА

Правни основ за увођење верске службе у војску Мађарске налази се у Уставу, којим се гарантује неповредивост људских права, што укључује и право на испољавање верских осећања и упражњавања верских активности као и у Закону о црквама из 1990. године. На основу тога Влада Мађарске је априла 1994. године донела уредбу да унутар војне организације, за групно и појединачно исповедање вере и за осигурање духовне бриге, свака уписана (регистрована) верска заједница, црква или конфесија, према потреби војника, може да има верску делатност.

У Мађарској војсци и Граничним јединицама, због специфичности задатака, основана је Верска служба, од католичких, протестантских – реформаторских, евангелистичких и јеврејских свештеника, који су у обављању својих послове дужни да поштују самосталност сваке конфесије.

Наведеном уредбом регулисано је да су команданти Мађарске војске и граничних јединица, али и остали чланови Верске службе, обавезни да помогну и остале регистроване црквене заједнице, како би ови могли спроводити своја духовна права, ако постоји за то потреба војника. Делатност припадника Верске службе искључиво је под надзором црквеног руководства. Команданти не могу да доносе одлуку о делатности духовног живота нити наредбу о функционисању, а изузетак је једино осигурање хармонизације службеног реда. Функционисање Верске службе не сме да ремети војничку делатност и не сме да ремети наставни процес.

Ствар појединачне воље војника

Пре доношења ове уредбе потписани су уговори између владе Мађарске и евангелистичке цркве, јеврејске верске заједнице и Ватикана у вези са увођењем верске службе у војску. Верска служба је уведена у војску, али њено упражњавање није обавезно за припаднике ОС, већ се спроводи на принципу добровољности. Искључиво војник има право да одлучи о коришћењу услуга Верске службе или о одбијању, али ни због прихватања ни због одбијања не сме бити привилегован нити дискриминисан.

Припадницима осталих вероисповести (православне, исламске и других) дозвољава се излазак у град ради учешћа у богослужењу у храмовима њихових верских заједница, те да на друге начине испољавају своја врска осећања. При томе, верске активности треба да ускладе са својим професионалним обавезама. Због малог броја припадника осталих вероисповести, питање упражњавања њихових

верских обичаја није посебно нормативно регулисано, већ се то решава од случаја до случаја, у складу са општим принципима о људским правима.

У мађарском друштву има спорадичних појава верских секти и до сада није уочено њихово присуство у војсци, па оне нису законски санкционисане.

Свештеничка и проповедничка места нису уграђена у формацију јединица и установа, већ представљају засебну службу. Тако се на нивоу Министарства одбране налазе три врховна свештеника, римокатолички, протестантски и јеврејски, који су одговорни за организацију и функционисање својих верских заједница у војсци.

Организацијом верске службе предвиђено је да на сваких 1.000 војника буде по један свештеник, односно планирано је 30 свештеничких места у миру, тренутно је попуњено 27. Пошто су организацијом верске службе обухваћене и Граничне јединице Мађарске, да би се покриле све структуре, поједини свештеници имају статус резервних официра и на основу уговора са Министарством одбране, један до два пута недељно, долазе у касарне и обављају верску службу. Тренутно има 35 свештеника – резервних официра. Свештеници у сталном радном односу у војсци су професионални официри са свим обавезама и правима која из тога проистичу.

Лидери верских заједница на нивоу Министарства одбране имају генералске чинове (римокатолички генерал-мајор, протестантски и јеврејски бригадни генерал), а свештеници на служби у јединицама и установама су потпуковници и пуковници. У систему командовања свештеници немају право да се мешају у одлучивање и рад штабова – команди јединице у којима обављају службу. Они су директно потчињени свом верском лидеру на нивоу Министарства одбране.

Свештеници у војсци имају завршене одговарајуће факултете теологије. Услови за пријем свештеника у војску су следећи: да је завршио факултет, да је рукоположен (посвећен), да га је предложио његов претпостављени у црквеној хијерархији, да је здрав и да се МО сложи са предлогом.

Богослужења су недељом ујутру. У свим касарнама постоји молитвена просторија за богослужења, која је на одговарајући начин уређена и опремљена. Те просторије могу да користе припадници свих верских заједница. С обзиром на то што већина војника викендом одлази кући, није обавезно да се служба одржава сваке недеље, већ се обавља по потреби.

Уколико нека мађарска јединица одлази на задатак у иностранство (Сфор, Кфор), у њен састав улази и свештеник.

Најважнији верски празници у Мађарској су Божић, Ускрс, Дан мртвих, који су уједно и државни празници, то јест нерадни дани, па већина војника одлази кући. Зато се они не обележавају посебно у касарнама. Уколико се војници из неких разлога налазе у касарнама или на терену – вежби, онда се организују одговарајућа богослужења.

Осим у неколико случајева (Бадњи дан, Велики петак) не придаје се посебна пажња посној исхрани или посебној врсти исхране. Међутим, управо због тога Министарство одбране донело је уредбу по којој сваки војник може да тражи новчану надокнаду уместо дневног obroка и да се онда храни у кантини или у граду, у складу са захтевима сопствене вере.

У вези са веронауком у војсци, од 1992. до 1994. године, у наставним плановима и програмима било је неколико тема које су се бавиле историјом религије и вероучењем. Увођењем свештеника у оружане снаге ови садржаји искључени су из наставних планова и програма и дати у надлежност верских заједница које их спроводе у слободном времену војника, у складу са њиховим потребама и интересовањем.

Сва питања у вези са организацијом и функционисањем верске службе у оружаним снагама финансира Министарство одбране. У те сврхе за 2000. годину издвојено је 150.000 форинти (око 600.000 америчких долара), а за Граничне јединице Министарство унутрашњих послова.

О спознаји живота

Издвајају се главни задаци Службе: да одржава веронауку, вероисповест, одржавање мисе, богослужење библијских и молитвених часова; индивидуално и заједничко душебрижништво; васпитавање, морално подучавање и спознаја живота; вршење социјалне и каритативне делатности у војничким здравственим и социјалним институцијама; обезбеђење трибине поверења за војнике; снабдевање војника са потребним стварима за вероисповест (приборима, литературом, Јеванђељем, молитвеником, песмарицама); обезбеђење учествовања на домаћим и страним ходочаственим путовањима; црквене службе за војнике и њихове чланове породица.

Служба је директно подређена Министарству одбране и има три огранка која су равноправна: римокатолички, протестантски (реформаторски и евангелистички) и јеврејски огранак. Главни орган Службе је за римокатолике војни ординаријат (епископат, бискупија), протестантске цркве војни епископат, а јеврејске – војни рабинат.

Професионални војни свештеници делују у вишим војним школама, у војничким квартовима, као војни протојереји (проте), а у вишебројним посадама постоје посадни војни свештеници. Број професионалних свештеника, који припадају Служби, како прописује Наредба, треба тако установити да на 1.000 припадника Оружаних снага буде један логорски духовник у миру. У ратним временима свакој бригади и сваком пуку треба осигурати једног професионалног или резервисту свештеника. Служба своју делатност обавља у сагласности са црквеним челницима уз одобрење Министарства одбране, на основу уредбе о органском функционисању.

Војни свештеник је обавезан да се придржава војних правила у складу са својим чином и функционисањем војне организације. Због непридржавања војничких правних прописа може да буде позван на одговорност. Војни свештеник и командант сарађују с циљем остваривања неометаног рада војног органа и Службе.

Према Женевском споразуму о жртвама рата, војни свештеник не може бити послат у рат, него је особа коју, у свим приликама, треба штедети и штитити. Свештеник, који има официрски чин, може бити позван да служи због усавршавања образовања, за потребе војне службе.

Уговором између Мађарске Републике и Римокатоличке цркве о душебрижништву у Мађарским оружаним снагама регулисано је да се формира Мађарска војна бискупија. Војног бискупа у Мађарској именује Света столица, с тим да је пре тога о томе обавестила Владу, уважавајући мађарске законске прописе и прописе о војничкој служби. Влада у року од 15 дана може да упути жалбу против кандидата, ако има неки приговор политичког карактера.

Војног бискупа у послу помаже општи помесник кога су сагласно изабрале Мађарска војска и Граничарске јединице. За вршење службе духовног пастирства у Војној бискупији могу добити задужење свештеници и свештено-монаси, који чине свештенство бискупије. По канонским прописима свештеници могу у војној бискупији да се рукоположе. Седиште Војног бискупа је у Будимпешти. Задатак

министра одбране и министра за унутрашње послове је да, узевши у обзир могућност државног буџета за функционисање Војне бискупије, осигурају материјалне, техничке, новчане и персоналне услове. Римокатолички војни духовници у својим духовним делатностима подређени су својим војним старешинама.

Мађарска евангелистичка црква и Влада Републике Мађарске, вођени намером да војницима обезбеде трајну верску службу, договорили су се у следећем: да би осигурали духовну бригу за своје чланове у војсци Мађарске, Евангелистичка и Реформаторска црква стварају заједничку протестантску војну верску службу.

Протестантску војну верску службу надзире и води војни епископ. Задатак војних духовника је проповед, предавање Свете тајне и духовне бриге. Војно не делују. Посао обављају без ометања војних органа, углавном изван времена предвиђеног за обуку. Духовну службу врше у духу екуменизма. Духовну бригу врше свакоме ко се обрати њима, без обзира на припадност или не припадност конфесији.

Војног епископа именује министар одбране уз заједнички предлог дотичних власти цркава. Мандат му траје до прекида односа службе, по прописима закона који су на снази.

Епископску функцију реформаторски и евангелистички духовници наизменично попуњавају. Епископско седиште је у Будимпешти. Епископа у његовом раду помаже главни службеник (или чиновник) који је и његов заменик. Ако је епископ реформатор, главни службеник му је евангелиста и обрнуто. По заједничком предлогу дотичних црквених власти главног службеника именује министар одбране. Према Женевском споразуму војни духовник није особа на коју се рачуна у случају рата.

Духовници и професионални официри

Главни духовници су професионални официри. Службу духовног пастира спроводе по црквеним прописима. За њих важе и војнички прописи, који су на снази. Размер војничких духовника према

С Т Р А Н И М А Р М И Ј А М А

конфесији и распореду одређује међусобни договор Мађарске евангелистичке цркве и Мађарске реформаторске цркве. Поред правних услова за пријем у ову службу потребна је и сагласност Министарства одбране.

Према споразуму Савеза јеврејских верских општина у Мађарској и Владе Мађарске Републике о оснивању Логорског рабината у војсци Мађарске, за јеврејске чланове осниван је Војни рабинат. Челник војног рабината је врховни војни рабин. Врховног војног рабина именује руководство СЈВОМ, с тим што је претходно обавестило Министарство одбране, које у року од 15 дана може дати приговор.

Војном рабину помаже секретар кога је рабин изабрао и са којим је сагласно и Министарство одбране. У Војни рабинат, преко руководства СЈВОМ, а на основу добровољних пријава, улазе помоћни духовници.

Главни војни рабин је професионални официр. Његов чин се слаже са чиновима духовника осталих конфесија. Како је члан конфесије, за њега важе конфесијска правила, а као професионални официр подлеже војним правилима која су на снази. Седиште Војног рабината је у Будимпешти. Задатак Министарства одбране и унутрашњих послова је да у важећем државном буџету осигурају Војном рабинату материјалне, техничке, новчане и персоналне потребне услове за деловање.

■ ЕГИПАТ

У Уставу Египта регулисано је да сви грађани имају једнака права у исповедању своје вере, под условом да тиме не угрожавају права других верника и религија. Не постоје посебне одредбе у Закону о оружаним снагама Египта, нити друга нормативна акта којима су регулисана верска питања у војсци.

То се најчешће образлаже чињеницом да је у Египту вишеконфесионално друштво, зато је задовољавање верских потреба намерно измештена изван војске, односно изван касарни (осим када су у питању муслимани – примедба војног изасланства).

Египат је традиционално исламска земља, али у њој су присутне и друге религије. Наиме, у Египту је 10 посто становништва про-

вославне (Грци и Копти) и римокатоличке вероисповести. Међутим, већину у војном естаблишменту и војничком саставу чине муслимани, што се образлаже чињеницом да војска није атрактивна за Копте (и Грке), који већином припадају богатом слоју друштва (адвокати, лекари и инжењери), те као војници користе могућност цивилног служења војног рока. На тај начин је поједностављено исповедање вере у јединицама, јер га практикују само старешине и војници исламске вере.

У армији Египта забрањене су секте. У војсци нема свештеника (имама и хоџа), али свака јединица има одређеног имама који долази по позиву, у време верских празника и предводи молитву у џамијама, које су у кругу касарне. У време рата, имами се налазе у јединицама (кажу на добровољној основи, што им налаже вера).

■ ЛИБИЈА

Куран и Гадафијева „Зелена књига“ су једини меродавни закони по којима се решавају и спроводе сва верска питања у земљи и у војсци Либије. „Зелена књига“ је настала на бази учења Курана. Она даје смернице за све сфере живота и одређује друштвене токове, а исламу и традиционалним верским обичајима даје посебно место, пошто су они главни кохезиони фактор либијске државе након извођења револуције 1969. године.

Либијско становништво је скоро у целини муслиманско. Само око 2 посто су римокатолици. Остале вероисповести припадају странцима који живе у овој земљи. Православни су Копти из Египта и радници из неколико православних земаља: са простора бивше Југославије, Грчке, Кипра, Русије и других. У Триполију постоје две мале православне цркве (Коптска и Грчка) и једна римокатоличка, у којима се обављају верски обреди. Остали римокатолички храмови и катедрале, саграђени у време италијанске окупације, углавном су унутрашњом адаптацијом претворени у џамије.

После револуције у Либији је израђен велики број верских објеката. Сваки квартал у граду и свако мање насељено место има своју џамију. У војним објектима нема џамија, већ војници одлазе у оне које су најближе касарни. Петак је дан када муслимански верници масовно обављају верске обреде. То време се обезбеђује већини војника као слободан дан за посету породици и обављање верских обреда.

Верске празнике војници прослављају као и остали грађани. За Мали Бајрам и Курбан Бајрам војници добијају слободне дане и не прослављају их у јединицама. Муслимански пост – Рамазан посте обављајући свакодневне послове у јединицама.

У Либијској војсци нема посебно задужених лица за верска питања. У неколико места у Либији постоје верске школе, то је наменско школовање овог кадра за потребе државе.

■ ТУРСКА

Турска је успостављањем републике 1923. године прокламована као секуларна држава у којој постоји 99 посто становништва исламске вероисповести.

Према члану 24. турског Устава, сваком грађанину загарантовани су право и слобода веровања, те провођење религиозних обреда у верским објектима, ако се не нарушава јавни ред и мир и ако се верске активности не користе у политичке сврхе. Све ове законске регулативе односе се и на припаднике турских оружаних снага.

За све држављане турске исламске вероисповести, обавезно је изучавање веронауке (курана), која се проводи само на нивоу основног образовања, према споразуму из Лозане (1923. године). Од тога су ослобођене националне мањине других вероисповести (Грци, Јермени, Јевреји).

Законским одредбама, у Турској су забрањене све верске секте. У турским оружаним снагама, по формацији, не постоје верски службеници (хоџе). ■

ВЕРСКИ ЖИВОТ У ВОЈНОЈ СРЕДИНИ

ИЗВОР САВЕСТИ

Преко војничке службе и позива може се узети до светости или срозати до злочина, а војни свештеници у том смислу могу да буду или васпитачи за светост или умиривачи савести. Могу да подстичу и држе будним савест војника, тог најсигурнијег стражара да се не чини зло и најдубљи извор да се поступа добро и одговорно – савесно.

У безмало свим страним армијама стварање услова да њихови припадници остварују верска права и слободе се подразумева, а верска служба у војсци представља стандард. На хиљаде војних свештеника разних вероисповести постоји у свету. Устави демократских земаља по правилу имају одредбе којима се регулише одвојеност цркве од државе али и оне којима се гарантује слобода савести и вероисповести. Одвојеност цркве од државе не представља непремостиву препреку да се у војним јединицама организује и обезбеђује душебрижништво. Такође, ни мултиконфесионални ни мултинационални састав војске није непремостива препрека.

На основу неколицине представљених и много више сгледањих искустава, очигледно да је верски живот у војскама земаља широм света најтемељније регулисала и уредила Римокатоличка црква. Када је реч о православним земаљама, најдужу традицију и најбогатија искуства у том смислу имају грчке оружане снаге, које се с правом намећу као лидер, односно нуде своју помоћ и искуство осталим православним земаљама. С правом, јер је вишедеценијски атеистички систем у коме су ове земље егзистирале оставио велике последице. Занимљиво је искуство Румуније, која је у релативно кратком периоду (од 1990) направила велики искорак у регулисању верског живота у војсци.

Анализиране армије су приликом конципирања својих модела дефинисале следеће: циљ и задатке постојања свештеничке службе, организацијско-формацијску структуру, субординацију и сарадњу, критеријуме за пријем војних свештеника у службу, богослужбене објекте, веронауку, верске празнике, посебну исхрану и однос према другим вероисповестима. Циљ постојања свештеничке службе по правилу се одређује као допринос духовном и моралном васпитању припадника војске, уз задовољавање њихових верских потреба, ради јачања борбеног морала и психолошке стабилности личности.

Верске службе у војскама на нивоу генералштабова или у министарствима одбране имају руководеће органе, који су одговорни за њихово функционисање. Капелани, како се војни свештеници називају у римокатоличким срединама, најчешће су војна лица и имају војне чинове, који зависе од школске спреме, година службе и положаја. Војни свештеници се паралелно налазе у два система хије-

рархије, војничком и духовном, потчињени су команданту јединице и надлежном верском старешини.

За пријем у верску службу од свештеника се тражи високо образовање, теолошки факултет, јер то као потребу намеће образовни ниво припадника војске у савременим условима. Будући да дужност војног свештеника подразумева многе специфичности у односу на друге свештенике и проповеднике, организују се обука и оспособљавање на курсевима, како би се привикли на посебне захтеве војне средине. На Западу постоје центри и школе за ту намену, са веома дугом традицијом (САД, Канада), где се организује школовање или курс за војне свештенике из других армија. Тако је за нас отворена понуда за курсеве у Канади или у Грчкој.

Свештеничка служба обавља се у верским објектима у касарнама (црквама, капелама, за то одређеним и опремљеним просторијама), а када за то не постоје услови, у храмовима изван војних објеката. Присуство на верским обредима, у већини армија, није обавезно. Неке од армија имају организовану веронауку коју реализују у склопу редовне обуке војника, док се у другим изучава у факултативном облику. Прослављање верских празника у страним армијама је нормативно регулисано. Припадницима одређених вероисповести омогућава се посебна исхрана по правилима њихове вере и на њихов захтев.

У складу са општим принципима о заштити људских права, припадницима вероисповести за које није организована свештеничка служба у већини армија, дозвољава се да своје верске потребе задовољавају у храмовима изван војних објеката. Опште место и заједнички став свих је да се у војскама онемогући уплив и деловање деструктивних и тоталитарних секти. Хуманитарне и мировне мисије отварају нову страну свештеничке службе у војсци.

Преко војничке службе и позива може се узети до светости или срозати до злочина, а војни свештеници у том смислу могу да буду или васпитачи за светост или умиривачи савести. Могу да подстичу и држе будним савест војника, тог најсигурнијег стражара да се не чини зло и најдубљи извор да се поступа добро и одговорно – савесно. ■

Аутор прилога:
Пуковник доц. др Борислав Д. ПРОЗДИЋ